

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Andra Kammaren. N:o 42.

Fredagen den 14 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *O. Berger* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad;

angående beredande af pension å allmänna indragningsstaten åt förrådsförvaltaren vid Skånska husarregementet, underlöjtnanten i armén Oscar Sandahl;

angående beredande af pension å allmänna indragningsstaten åt vaktaren vid Kaknäs skjutbanor Carl August Lindblom;

angående beredande af pension å allmänna indragningsstaten åt kokerskan vid Kronprinsens husarregemente Josefina Katarina Sjöbergh; och

angående ny verkstadsbyggnad m. m. för fyrverkslaboratoriet vid Karlskrona varf.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser för skjutsningsskyldighetens fullgörande i Stockholm.

Vidare öfverlämnades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

angående försäljning till Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag af visst område af kronohemmanet Mörby n:o 1 i Stockholms län; och

angående försäljning af lägenheter från kungsgården $4\frac{3}{8}$ mantal Kungsberg med underlydande i Södermanlands län.

§ 4.

Föredrogos men bordlades åter bankoutskottets memorial n:o 10 och Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 24.

§ 5.

Bankoutskottets härefter föredragna memorial n:o 9, i fråga om ändringar i bankoreglementet samt i aföningsstaten för riksbanken, blef af kammaren godkänt.

§ 6.

Till afgörande förelåg vidare lagutskottets utlåtande n:o 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köp och byte af lös egendom, lag om ändrad lydelse af 166 § sjölagen, lag om ändring i vissa delar af 9 kap. handelsbalken och lag om ändrad lydelse af 38 § utsokningslagen.

Genom proposition af den 27 sistlidne januari, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga propositionen bifogade förslag till

- 1:o) lag om köp och byte af lös egendom;
- 2:o) lag om ändrad lydelse af 166 § sjölagen;
- 3:o) lag om ändring i vissa delar af 9 kap. handelsbalken; samt
- 4:o) lag om ändrad lydelse af 38 § utsokningslagen.

Utskottet hemställde,
att Riksdagen ville

a) under förklarande, att Kungl. Maj:ts under 1:o) upptagna förslag icke kunde i oförändradt skick bifallas, för sin del antaga ett af utskottet vid förevarande utlåtande fogadt förslag till lag om köp och byte af lös egendom;

b) bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse af 166 § sjölagen;

c) bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i vissa delar af 9 kap. handelsbalken; och

d) bifalla Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse af 38 § utsokningslagen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, lämnades ordet till

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman! Med afseende på sättet för föredragningen af detta utlåtande tillåter jag mig hemställa:

att utlåtandet föredrages punktvis;

att de under de särskilda punkterna intagna lagförslagen föredragas paragrafvis;

att vid första paragrafen i första lagförslaget diskussionen må röra sig om hela detta lagförslag;

att efter föredragning af hvar och ett af lagförslagen måtte föredragas dess ingress och rubrik och sist utskottets hemställan;

att uppläsning af paragraferna ej må äga rum i annat fall än då dylik uppläsning beträffande någon särskild paragraf begäres;

samt att, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de paragrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana ändringar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna herr Zetterstrands hemställan blef af kammaren bifallen.

Härefter föredrogs utlåtandet i sålunda beslutad ordning, därvid detsamma af kammaren godkändes.

§ 7.

Sedan herr vice talmannen nu öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, föredrogs och godkändes lagutskottets utlåtande n:o 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild sammansättning af vissa rådstufvurätter vid behandling af handelsmål.

§ 8.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande n:o 52, i anledning af väckt motion angående ändring af 12 § förordningen om kommunalstyrelse i stad och 12 § förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

Om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en inom Andra Kammaren af herr *J. T. Larsson* i Lund väckt motion, n:o 144, hvari föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och Riksdagens pröfning underställa förslag till sådan ändring af 12 § i kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad och af 12 § i kungl. förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm, att antingen genom fastställandet af en graderad röstskala, fotad på billiga grunder, eller genom ytterligare nedsättning af det antal röster,

Om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad.

för hvilket rösträtt må kunna af någon röstberättigad utöfvas, ett verkligt och behörigt inflytande i kommunala angelägenheter må inrymmas åt flertalet af kommunens medlemmar.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Zetterstrand*, *Olsson* i Mårdäng, *Lindhagen*, *Wiklund*, *Segerdahl*, *Jansson* i Edsbäcken och *Pettersson* i Södertälje, hvilka ansett, att utskottet i anledning af föreliggande motion bort hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anbjuda, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad under öfvervägande samt för Riksdagen framlägga de förslag till sådan begränsning, som af förhållandena funnes påkallade.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af motionären

Herr Larsson i Lund, som yttrade: Herr vice talman! Då jag bar fram den motion, öfver hvilken lagutskottet afgifvit sitt nu föredragna betänkande, var jag naturligtvis icke nog däraktig att hysa några illusioner beträffande motionens öde. I det hänseendet har sålunda utskottets hemställan icke beredt mig någon missräkning. Tvärtom har hvad utskottet anfört ytterligare stärkt min uppfattning om nödvändigheten däraf, att krafvet på en reform af vår monstruösa kommunala rösträtt måste komma igen åter och åter, till dess det krönes med framgång. Och att den nu föreliggande motionen i någon mån bidragit till att föra oss närmare målet, tror jag mig vara berättigad att sluta till däraf, att i jämförelse med tidigare lagutskotts-betänkanden i ämnet det nu föredragna företer en omisskännlig afmattning i försvaret för det bestående orättfärdighetstillståndet. Utskottet har nämligen begränsat sig till några banala fraser, så innehållslösa, att det nästan kunde sägas innebära en förolämpning mot utskottsmajoriteten, om man på allvar ville antaga, att bakom afslagsskålen stode en verklig öfvertygelse om dessas hållbarhet.

Utskottet har emellertid medgifvit, att principiella betänkligheter mot en begränsning i städerna af de högst beskattades öfvervägande röstetal icke kunna anföras, för så vidt begränsningen sker utan rubbning af grundsatsen om den kommunala rösträttens beroende af förmögenheten. Ja, det är nu visserligen min säkra och fasta förhoppning, att den grundsatsen skall icke blott rubbas utan alldeles undanröjas, när tiden därtill kommer. Den grundsatsen är nämligen alldeles falsk; det har blifvit så ofta och så tydligt bevisadt, att därtill icke är mycket att lägga. Emot den ända till leda upprepade satsen om röstväldets beroende af förmögenheten och beskattningsbidragen ber jag dock att till utskottsmajoritetens besvarande få framställa en fråga: har verkligen den förmögne, den högre inkomsttagaren bättre rätt till hvad som stadskommunen samfäldt tillhör i fastighet, rörligt kapital och inkomstgifvande rättighet? Om den frågan måste

besvaras med nej, så vill jag spörja: med hvilken rätt gör då den förmögne och högre beskattade anspråk på att få utöfva ett afgörande inflytande på förvaltningen af stadskommunens väsentligaste tillgång? De förmögne maktinnehafvarne och deras förespråkare i utskottet tyckas alldeles hafva förbisett, att skattebidragen utgöra blott en del och i flera fall den mindre delen af hvad som tillhör städernas kommunala ekonomi. Saknar sålunda förmögenhetsprincipen berättigande såsom värdemätare för den kommunala rösträtten på det rent ekonomiska området, så saknar den det naturligtvis ännu mer på andra områden.

*Om ytterligare
begränsning
af den
kommunala
rösträtten
i stad.
(Forts.)*

Nu är det visserligen icke fråga om att alldeles undanröja denna grund för närvarande, utan endast att vinna en måttlig begränsning af den. Och utskottet har som sagdt medgifvit, att mot en sådan begränsning kunna icke anföras några principiella betänkligheter. Ja, än mer, utskottet har vidgått, att den nu bestämda grunden bör underkastas jämkningar, då omständigheterna sådant kräfva, blott icke nu. Utskottet kan icke nu tillstyrka bifall. När anser utskottet tiden vara inne för en begränsning af den kommunala rösträtten? Krafvet på en sådan begränsning är årsbarn med kommunallagarna, och det har under de gångna 43 åren aldrig förstummats men aldrig vunnit beaktande. Utskottet anser, att de åberopade olägenheterna af de nu rådande bestämmelserna icke äro af någon afsevärd beskaffenhet. Nej, det tror man nog. Att det finnes ett allmänt och jäsannde missnöje, ett missnöje som växer år för år och dag för dag, ett missnöje som breder sig långt ut öfver de kategorier af röstberättigade, som kallas de minst bemedlade, det anses som en icke afsevärd olägenhet, då det gäller att bevara en maktställning åt ett fåtal, en maktställning som beredts dem på grund af förmögenheten och den större inkomsten, en maktställning genom hvars etablerande och vidmakthållande lagen med den mest cyniska öppenhet proklamerar, att vid förvaltningen af samhällets angelägenheter är det icke människovärdet utan penningvärdet som är det afgörande. Det är icke personen, utan stenhus, jord, kuponger, kronor och ören, som skola afgöra samhällets angelägenheter.

En annan anledning att afstyrka motionen har lagutskottet funnit däri, att det lär hafva visat sig, att de röstberättigade, åt hvilka motionären vill bereda ett ökad inflytande på de kommunala angelägenheterna, redan med nuvarande rösträttsbestämmelser kunnat härutinnan genomdrifva sina särskilda önskningsmål.

Det skulle vara synnerligen intressant, om utskottet hade kunnat uppgifva, hvarifrån utskottet hämtat denna erfarenhet. Visserligen hafva i ett fåtal städer de minst bemedlade, d. v. s. innehafvarne af de små röstetalen, lyckats få en eller annan representant invald i stadsfullmäktigekåren, men utskottet bedrar sig storligen, om utskottet tror, att detta är ett resultat af de mindre röstinnehafvarnes ansträngningar. Långt därifrån. Det beror därpå, att känslan för det anständiga och rätta vunnit något mer insteg bland de högst beskattade, sålunda bland innehafvarne af de högsta röstetalen. Det är dessa som ansett lämpligt att upplåta några platser inom kommunalrepresentationen för de lägst beskattades representanter, ingenting annat.

Med den i ämnet väckta motionen är icke afsedt att bereda full

Om ytterligare rättvisa utan endast att söka komma därhän, att makten må i någon begränsning ringa mån maka åt sig för rätten. Det gäller här en strid mellan af den kommunala makt och rätt. Där makt stått emot rätt, har Andra Kammaren ofta rösträtten visat sig vilja häfda rätten mot makten. I Andra Kammaren har det i stad. funnits sans för rätten och det är till denna sans jag vädjar, då jag (Forts.) nu, herr talman, anhåller att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr Zetterstrand med flere vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Höjer, Persson* i Arboga, *Hammarström, Ljunggren, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Sternner, Nyström, Holmgren, Wavrinsky* i Stockholm, *Thylander* och *Öhngren*.

Vidare anförde

Herr Hellström: Herr talman, mina herrar! Lagutskottet har afstyrkt den föreliggande motionen af herr Larsson i Lund, men på sista sidan af lagutskottets betänkande förekommer en reservation, och på samma sida har jag räknat efter, huru många namn äro angifna, och funnit att det är 8 namn, alla tillhörande ledamöter från Andra Kammaren. I lagutskottet har Andra Kammaren 8 ordinarie ledamöter. Jag tror därför icke, att jag bedömer ställningen oriktigt, i fall jag går ut därifrån, att vid denna frågas behandling inom utskottet har kammare stått mot kammare och att man sålunda äfven kan bysa berättigad förhoppning, att denna kammare skall följa sin utskottshalfva, då den går att besluta i den föreliggande frågan. Detta vore, enligt mitt förmenande, särdeles lyckligt, därför att jag anser den reform, som den föreliggande motionen kräver, för synnerligen behöflig.

Visserligen har lagutskottet på sid. 11 i sitt utlåtande sagt, att de i motionen åberopade olägenheterna af de nuvarande bestämmelserna synas utskottet icke vara af någon afsevärd betydelse. Detta omdöme har emellertid blifvit ganska kraftigt jäfvadt i den motivering, som blifvit anförd af motionären. Motionären har på sid. 4 anført en tablå öfver röst-siffror, sådana de ställa sig för staden Lund. Då motionären representerar en af de sydligaste städerna i Sverige, och jag de två nordligaste, Luleå och Haparanda, så ansåg jag, då jag fick motionen, att det kunde vara af intresse att se, huru förhållandena i detta afseende ställa sig i den nordligaste delen af Sverige. Jag har därför från Luleå skaffat mig uppgifter, huru röstetalen ställa sig där för de kommunalt röstberättigade. Luleå är, som känt, mindre än Lund; det har 9,000 å 10,000 invånare och 2,620 kommunalt röstberättigade, som disponera sammanlagdt 30,251 röster. Men det visade sig, att proportionsvis ställa sig förhållandena i Luleå och Lund ungefär lika. Jag skall här meddela en förteckning å de enligt 1905 års röstlängd röstberättigade i Luleå stad, fördelade i 10 grupper efter röstetalen i jämna tiotal:

1,920	röstberättigade med fr. o. m. 1 t. o. m. 10 röster	= 6,921 röster,	<i>Om ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten i stad.</i>
285	» » » 11 » 20 »	= 4,087 »	
160	» » » 21 » 30 »	= 3,962 »	
86	» » » 31 » 40 »	= 3,056 »	
39	» » » 41 » 50 »	= 1,789 »	
30	» » » 51 » 60 »	= 1,661 »	(Forts.)
19	» » » 61 » 70 »	= 1,233 »	
17	» » » 71 » 80 »	= 1,270 »	
6	» » » 81 » 90 »	= 511 »	
58	» » » 91 » 100 »	= 5,761 »	

Så 2,620 röstberättigade med sammanlagdt 30,251 röster.

Lägger man tillsammans de två senaste grupperna, så finner man, att 64 af de högst beskattade disponera öfver nära 6,300 röster, under det däremot 1,920 af de lägsta röstetalsägarna icke disponera öfver mer än i rundt tal 6,900 röster.

Det visar sig sålunda, att det finnes en ganska god öfverensstämmelse mellan förhållandena i en af de sydligaste och en af de nordligaste städerna i Sverige, och jag tror icke man säger för mycket, om man påstår, att förhållandena i stort sedt, åtminstone i våra medelstora städer, ställa sig ungefär på sådant sätt, som herr Larsson i Lund med sitt exempel visade. Om Riksdagen skulle besluta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning af den föreliggande frågan, så torde denna utredning med säkerhet komma att visa, att det missförhållande, som här blifvit påpekadt, är allmänt i våra stads-samhällen.

Utskottet anser emellertid icke de nuvarande bestämmelserna vara förenade med några olägenheter. Jag vet icke, på hvilka grunder utskottet kan stödja ett sådant omdöme; åtminstone kan väl icke därmed afses, att de små röstetalsägarna i allmänhet kunna göra sina anspråk gällande vid tillsättande af stadsfullmäktige. Jag har från min hemort alldeles direkta exempel på motsatsen. Vid ett stadsfullmäktigeval för ett par år sedan ingick med tillhjälp af några och fyrtio röstande en person, under det en annan, en mycket ansedd och allmänt aktad man — ifrig nykterhetsvän — icke lyckades bli vald, emedan han icke kunde erhålla de stora röstetalsägarnes understöd, ehuru flera hundra röstade på honom.

Det är svårt att inse, huru utskottet kan påstå, att dessa förhållanden icke äro förenade med olägenheter. De äro kanske icke förenade med olägenheter så till vida, att tillvaratagandet af städernas intressen icke blifvit tillbörligt tillgodosedt eller att städernas styrelse därför skulle blifva mindre god. Men olägenheter af största betydelse förefinnas i ett annat afseende. Det måste naturligtvis hos dessa lägst beskattade väcka ett mycket allmänt och mycket djupt grundadt missnöje att gång efter annan se det intresse, de vid dessa val ådagalagt, tjäna till platt intet, och detta är i mycket hög grad ägnadt att framskapa och nära klasshat, där sådant förut icke finnes, och, där det redan börjat göra sig gällande, att uppmuntra och föröka detsamma.

Är detta icke en olägenhet, så vill jag fråga, hvad man räknar såsom olägenhet. Vid dessa val gäller det ingen politisk fråga, utan

Om ytterligare endast huruvida de mindre i ett samhälle skola få insätta några af sina representanter i den styrelse, som skall handhafva samhällets ekonomiska angelägenheter. Vanligen är det fråga om, huruvida de skola få in någon nykterhetsvän eller utpräglad sparsamhetsvän. Hvad är det då, som de konservativa frukta? Jag vill icke säga de konservativa i denna kammare, ty den reservation, som är bifogad detta betänkande, låter mig hoppas, att de konservativa i denna kammare hafva en riktigare syn på saken än de konservativa i medkammaren. Fruktar man måhända, att de mindre röstägarna, om de få insätta några flere representanter i stadsfullmäktige, skulle komma att välja sådana, som skulle besluta synnerligen dryga utgifter, hvilka på ett oskäligt sätt skulle betunga de större skattdragarna? Hvar och en, som känner förhållandena i våra stadssamhällen, torde kunna intyga, att så icke kommer att inträffa. I en af de städer, jag representerar, nämligen Luleå, hafva vi med kommunens medel byggt ett stadshotell, som kostat öfver 1,060,000 kronor, och detta hotell få vi nu delvis på våra debetsedlar. Men jag kan försäkra, att det icke är de mindre röstägarna, som mest ifrat för detta beslut. Och så är det i regel öfverallt: de små skattdragarna äro de, som mest frukta ökade utskylder. På de flesta ställen gå, såsom jag nämnde, deras sträfvanden vid dessa val ut på att få in nykterhetsvänner eller utpräglade sparsamhetsvänner.

Då man således från skattesynpunkt icke riskerar något genom ett bifall till detta förslag, och den reform, som detsamma afser, skulle vara synnerligen ägnad att undanröja en mängd anledningar till missnöje samt att minska det klasshat, som är på väg att uppstå på många ställen, vågar jag hoppas, att denna kammare skall med lika stor enighet, som synes hafva varit rådande inom utskottet, följa sin utskottshalva och bifalla reservationen.

Jag anhåller därför, herr talman, att i likhet med motionären få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Starbäck, Matsson, Olofsson, Enander, Johansson* i Öija och *Bromée* i Billsta.

Herr Thorsson: Det kunde ja anses vara öfverflödigt att nu begära ordet efter de båda sista talarnes anföranden, men då jag representerar en kommun, som kanske mer än någon annan har anledning att icke känna sig så synnerligen nöjd med den motivering, som utskottet anfört för sitt afstyrkande af motionen, skall jag anhålla att få säga några ord.

Lagutskottet säger, att det har icke inträffat något, som föranleder att någon förändring behöfver vidtagas. Men det är nog så, att den 100-gradiga skalan i kommunalt hänseende åstadkommit åtskilligt ondt.

Det samhälle, jag representerar, har under de senare åren just blifvit utsatt för en sådan händelse. Vi hafva genom ett stadsfullmäktiges beslut fått öfvertaga förbindelser på en summa af icke mindre än 2,180,000 kronor för järnvägsbyggnader. Jag kan försäkra, att, om vi icke haft en sådan röstskala som den 100-gradiga, detta beslut

aldrig blifvit fattadt, ty helt naturligt skulle dessa fattiga skattdragare dragit sig för att bidraga till ett sådant beslut, hvarigenom kommunal-skatten i ett enda slag nära fördubblats. Att det från de mindre röst-ägarna kämpats förtvifladt mot ett sådant beslut, känna nog de flesta till och med i denna kammare.

Det har här i kammaren upplästs en tablå öfver röstfördelningen i de två nordligaste städerna. Jag skall nu anhålla att få anföra några siffror äfven från vårt lands sydligaste stad, nämligen Ystad. I denna stad finnas 2,401 kommunalt röstberättigade medborgare; 1,724 personer representera från och med 1 till och med 10 röster och disponera tillsammans 6,312 röster. Sedan finnes det 57 personer, som representera mellan 91 och 100 röster; dessa röster uppgå tillsammans till 5,680.

Nu säger utskottet, att de små röstägarna hafva så många gånger blifvit i tillfälle att inverka på stadsfullmäktigeinstitutionens sammansättning därigenom att de insatt af sina representanter i denna institution. Om detta har skett någon gång, har det naturligen haft sin särskilda orsak, t. ex. därigenom, att de stora röstägarna splittrat sig. När detta sker, kunna möjligen de mindre röstägarna passa på att få in någon representant för sin uppfattning. Men det är absolut omöjligt, när dessa stora röstägare gå tillsammans eniga mot dessa små. Äfven om de små röstägarna skulle få fram hvarje röstberättigad till valurnan, så fordras det nära 1,724 röstberättigade personer för att väga lika mycket som 57. Det är rent af orimligt att tänka sig en sådan lifaktighet vid ett kommunalt val och att få fram så många till valurnan, därför att rösterna äro fördelade på så många personer. Ehuru motionären icke ställer sig på den rent allmänna rösträttens grund, skall jag ändock anhålla att få yrka bifall till den reservation, som är bifogad detta betänkande, emedan jag tror, att därigenom bör blifva en opinionsyttring, som kan bringa en smula rättvisa i dessa olidliga förhållanden. Ty vi må väl besinna, att det är orimligt, att en liten del af ett samhälles medborgare skall för ett sådant ändamål, som den siste ärade talaren anförde, eller för byggandet af ett stadshotell, kunna åstadkomma en utgift af bortåt 1 miljon kronor för samhället. Man kan icke säga, att det är lika orimligt, när det offras miljoner för att bygga kommunikationer, men om dessa hafva tillkommit för att värna om privata spekulationer och för att tillfredsställa vissa speciella klassintressen i en stad, då äro de oberättigade, äfven om man kan säga, att de i någon mån tjäna allmänna intressen. Att genom en röstskala tillåta ett litet fåtal af individer att i ekonomiskt hänseende nedtrycka ett samhälle, så att det icke äger någon möjlighet till utveckling, det är en blodig förnärmelse gentemot de individer, som slagit sig ned där och arbeta i sitt anletes svett för att förtjäna sin utkomst. Det är en blodig förnärmelse mot alla dessa små, att lagstiftningen tillåter en liten del af samhällets medborgare att vara själfhärskare. Det är ingalunda riktigt, enligt min tanke, att säga, att, därför att vissa personer till stadens kassa betala så och så många hundra kronor i skatt, de därför måste tillerkännas så mycket större inflytande i samhället, ty dessa personer bära icke fram dessa medel af egen kraft. Uti dessa stora skattebelopp ligger en förut från arbetarne tillskjuten del till samhällets utgifter, och därför är det icke

*Om ytterligare
begränsning
af den
kommunala
rösträtten
i stad.*

(Forts.)

Om ytterligare rätt, när dessa stora skattebetalande komma och säga: vi betala så begränsning och så många hundra kronor till kommunen och därför skola vi också af den hafva en motsvarande maktutöfning i samhället.

kommunala
rösträtten
i stad.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

(Forta.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr vice talmannen framställt propositioner i ämnet, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll i stället den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Angående
den enskilda
och kommu-
nala sinnes-
sjukvårdens
förbättrande.

Herr talmannen återtog nu ledningen af kammarens förhandlingar, hvarefter föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning angående den enskilda och kommunala sinnessjukvårdens förbättrande.

I en till utskottet hänvisad motion, n:o 223, hade herrar *A. Hedin* och *C. Wallis* föreslagit, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, »huruledes åt de sinnessjuka, hvilkas behandling under enskild eller kommunal vård är en obarmhärtig vanvård, må kunna beredas en mänsklig tillvaro».

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruledes förbättringar, där så erfordrades, måtte kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan yttrade

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Detta skrifvelseförslag innehåller, såsom framgår af utskottets betänkande, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruledes förbättringar, där så erfordras, må kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården.

Det är naturligt, att det fordras mycket mod för att motsätta sig ett dylikt förslag, men jag vill dock hemställa, huruvida man icke bör tänka sig noga för, innan man beslutar sig för att aflåta denna skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Motionen, som föranledt detta skrifvelseförslag, innehåller en begäran att Kungl. Maj:t ville låta utreda, »huruledes åt de sinnessjuka, hvilkas behandling under enskild eller kommunal vård är en obarmhärtig vanvård, må kunna beredas en mänsklig tillvaro».

De fall af omänsklig behandling af sinnessjuka, som i denna motion omtalas och som framkallat densamma, äro så härresande, att det är alldeles naturligt, att något måste göras för att råda bot för ett sådant missförhållande. Men det är att märka, att den af motionärerna öfver dessa förhållanden meddelade redogörelse grundar sig på

en utaf medicinalstyrelsen verkställd undersökning. I denna fråga har således icke mera än den ena parten blifvit hörd. Jag vill visst icke betvifla, att de uppgifna förhållandena äro sanna och riktiga, men när man genomläser allt detta, tror jag att man kan påstå, att det i alla dessa fall varit statens och icke de enskilda kommunernas eller enskilda familjemedlemmars plikt att ingripa. För den händelse att staten således gjort sin plikt, är det alldeles naturligt, att staten skulle åtagit sig vården i dessa fall. Däremot är möjligen det fall, för hvilket redogöres på första sidan uti motionen, ett sådant, i hvilket kommunen skulle hafva ingripit, men där hade ju kommunen äfven ingripit, ehuru det antydes, att den lämnat understöd med för lågt belopp, men man har i alla händelser icke fått veta, huruvida något högre belopp än det af kommunen lämnade varit ifrågasatt. Man kan således icke utslunga någon förebräelse mot kommunen, att den icke gjort sin plikt. Det utslungas en förebräelse mot kommunalnämnden och pastorn i åtskilliga församlingar, att de icke tillsett huru det förhölle sig med de sjuka. Det är ju svårt att bedöma, men hurudan lagen än skrives, så står det väl icke till att få en lag, som förhindrar alla sådana fall. Och för öfrigt är det ju möjligt, att förhållandena äro ännu värre, om man skulle auställa ytterligare undersökning.

Om denna skrifvelse aflåtes till Kungl. Maj:t, och utredning göres som det begäres, och kommunerna få åtaga sig sinnessjukvården, huru tro herrarne detta skulle ställa sig i en tid sådan som vår? Vi se af statistiken, att de sinnessjukas antal ökas år från år; och om en kommun, som endast har några få fyrkar, skulle åtaga sig sådana sjuka som dessa, är jag viss om, att en stor del af de skattskyldiga inom kommunen skulle komma i en sämre ställning och lida mera nöd än många fattiga i kommuner, som vårda sina fattiga väl. Man får äfven tänka på sådant, innan man skrifer till Kungl. Maj:t. Det skulle komma att stå väl till, om man i allo kunde följa läkarnes och medicinalstyrelsens föreskrifter; men det är omöjligt.

Jag har i min hand ett utdrag ur en undersökning, som verkställts af medicinalstyrelsen, huru det ställer sig med de sanitära förhållandena på landsbygden. Den handlar om huru hemmansägaren och den burgne arbetaren ha det. Om nu en sådan skrifvelse aflåtes, kan den hafva till följd, att hemmansägaren icke får bo, som han önskar, utan, antingen han har medel eller icke, måste han bygga som läkarne föreskrifva; och hvart skall det taga vägen? Jag kan icke se annat än att de blifva ruinerade, som skola följa läkarnes föreskrifter i sanitära förhållanden. I vår tid gör man ju så mycket för de sinnessjuka; staten bygger det ena hospitalet efter det andra, och det ena länet efter det andra bygger upptagningsanstalter, inrättade så, som medicinalstyrelsen föreskrifvit med bevakningssystem. I Skaraborgs län hafva vi fått en sådan upptagningsanstalt färdig för ett betydligt ökad antal sinnessjuka, och jag är öfvertygad om, att de sjuka där skola blifva mycket väl vårdade, till dess att plats på hospital finnes. I är föreligger en begäran, som jag tror är tillstyrkt. Älfsborgs län har sökt och erhållit tillstånd att bygga en upptagningsanstalt. Den blir nog snart färdig; och hvarje län är ålagdt att hafva en upptagningsanstalt. Skulle man nu genom denna skrifvelse sträcka ut systemet så, att äfven

Angående
den enskilda
och kommunala
sinnessjukvårdens
förbättrande.
(Forts.)

Angående
den enskilda
och kommunala
sinnessjukvårdens
förbättrande.

(Forts.)

i de mindre samhällena skulle byggas upptagningsanstalter, tro herrarne, att kommunerna skulle orka med detta? Och jag hemställer, huruvida vården blir bättre, än den för närvarande i många fall är. Huru man än bygger, är det icke möjligt att tillgodose hela behovet, utan en del sådana här fall komma att stå kvar. Jag har i alla händelser velat yttra mig mot detta skrifvelseförslag, och jag fruktar icke för att yrka afslag å utskottets hemställan, såväl som å motionen.

Med herr Persson i Stallerhult förenade sig herrar *Sjöberg, Holmgren* och *Anderson* i Hasselbol.

Herr Wawrinsky i Saltsjöbaden: Den föregående ärade talaren yttrade, att det vore statens plikt att åtaga sig alla dessa sinnessjuka, om hvilka motionärerna talat; och däri ger jag honom fullkomligt rätt. Det är statens plikt. Men, mina herrar, ni veta likaväl som jag, att det för närvarande är *omöjligt* för staten att åtaga sig alla dessa sjuka. Det finnes, som vi alla känna, icke tillräckligt med platser på hospitalen för att vårda alla de sinnessjuka, och af naturliga skäl måste alltså en del af dem vårdas utanför hospitalen, till dess att slutligen staten gjort sin plikt, d. v. s. byggt så många anstalter, att de kunna mottaga alla sådana sinnessjuka, som äro i behof af hospitalsvård.

Herrarne veta mycket väl, att i år ett anslag beviljats för att bygga en ny anstalt för sinnessjuka. Sannolikt hafva många af riksdagsmännen sig äfven bekant, att inom kort ett ytterligare förslag kommer att framläggas att bygga ännu en sådan anstalt, nämligen i sydöstra Sverige; och enligt den plan, som är af medicinalstyrelsen uppgjord, skulle 1912 plats finnas för i det närmaste alla sådana sinnessjuka, som behöfva vårdas inom statens anstalter och där äro berättigade att blifva mottagna. Det är väl icke mycken sannolikhet för att denna plan redan 1912 skall hafva realiserats, att alla dessa anstalter då skola vara färdigbyggda. Ty det är många saker, som man väl önskar, men icke kan få. Sannolikt kommer det nog att dröja ett eller annat år efter 1912, innan de blifva färdiga. Jag vill framhålla detta, därför att under den tid, som ligger mellan 1905 och lät oss säga 1915, d. v. s. tio år, måste en hel del sinnessjuka vårdas utanför anstalterna. Och det kan icke hjälpas, att många af dessa personer, som icke kunna få hospitalsvård, måste blifva vanvårdade, för så vidt icke särskilda anstalter vidtagas för att skaffa dem bättre vård. Nu är just frågan, huru detta skall ske. Jo, dels genom att länen åtaga sig att vårda dessa sinnessjuka på upptagningsanstalter och dels så, att kommunerna, där så erfordras, åtaga sig sina sinnessjuka.

Den förre talaren antydde att det väl icke kan vara meningen, att man i hvarje kommun skall anordna en upptagningsanstalt för sinnessjuka. Nej, det är icke meningen. Meningen är endast att söka åstadkomma något bättre vård än för närvarande, icke i upptagningsanstalter i kommunerna — ty sådana få vi nog aldrig till stånd — utan genom att i lämpliga hem eller på annat sätt bereda dessa sinnessjuka mera tillsyn, än för närvarande ägnas dem.

Jag vet, att kommunerna äro mycket betungade med utgifter, och att, likaväl som i fråga om andra utgifter, de fordringar, som angå

människors lif och människors hälsa, äro svåra att få uppfyllda. Men något måste väl göras, då man ser, huru illa dessa personer blifva behandlade. Och det kan väl icke vara för mycket, att man åtminstone söker *utreda*, hvad som kan göras för att skaffa sjuka människor vård, utan att kostnaderna blifva så stora, att kommunerna icke kunna stå ut därmed. Något annat har utskottet icke begärt. Och det ligger ju, synes det mig, i sakens natur, att något bör göras för att tillse, att människor få sådan vård, som tillkommer dem.

Den förste ärade talaren nämnde också något om, att man riktat förebräelser mot kommunerna för den vård, som af dem lämnades de sinnessjuka. Jag vet icke, att det på något ställe i utskottets betänkande finnes ett ord, som kan tolkas såsom en förebräelse mot hvem det vara må. Utskottet har haft klart för sig, hvilka svårigheter som möta för att få en god sinnessjukvård, och därför aktat sig för att uttala något klander, utan endast påpekat dessa svårigheter och uttalat den önskan, att de måtte kunna öfvervinnas. Detta är det enda som utskottet sagt. Och på grund af att det måste konstatera, att vanvård förekommer, och att ännu många år måste förgå, innan alla sinnessjuka kunna komma in under sådan vård, som kräves för dem, på grund däraf har utskottet funnit sig föranlåtet att uttala en önskan, det Kungl. Maj:t eller hvem det vara må, som af Kungl. Maj:t därtill förordnas, måtte söka utfinna något medel att kunna gifva dessa sjuka bättre vård, än för närvarande är fallet. Och det synes icke heller vara för mycket begärdt, att en sådan utredning kommer till stånd. På grund af denna min mening, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hedin: Herr talman! Om en utredning af frågan kommer till stånd och resultatet däraf sedan föreligger, då torde tiden vara inne att pröfva, huruvida något är att från statens sida företaga. Den omständighet att, när det endast ifrågasättes en utredning af en fråga, som utan tvifvel är af hvar och en erkänd såsom mycket behjärtansvärd, man ryggar tillbaka för den, synes mig vara ett bevis uppå att tanken är riktig, ty hvarför skulle man eljest vara rädd för att frågan blir undersökt och kommer tillbaka, sedan man därtill fått de nödiga elementen. Till och med Första Kammaren brukar icke vara så rädd för att utreda frågor, huru det än må kunna gå med de praktiska förslag, som sedermera framläggas, och jag kan icke inse, hvarför Andra Kammaren skulle vara likgiltig för en fråga sådan som denna, när det är fullt uppenbart att, om det finnes plats på hospital och asyler, det allra största antalet af dem, som finnas omtalade i medicinalstyrelsens redogörelse, där skulle hafva sin plats. Frågan är således den: skall man med fullkomlig likgiltighet äse, att en sådan förfärande missvård och misshandel äga rum, intill dess det kan blifva möjligt att för dessa arnes vårdande öppna tillträde till de hospital, som en gång komma att finnas, sedan staten hållit på att bygga kanske ett tiotal år? Är det möjligt för någon att gå igenom de redogörelser, som medicinalstyrelsen afgifvit i sin för ett par år sedan utgifna berättelse, utan att känna det såsom en skamfläck för det svenska samhället, om man låter detta försiggå såsom det är? Jag

Angående
den enskilda
och kommunala
sinnessjukvårdens
förbättrande.
(Forts.)

Angående den enskilda och kommunala sinnens sjukvårdens förbättrande. anhåller för öfrigt att få instämma med den föregående talaren, som i besittning af fullständig sakkännedom yrkat bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse det förstnämnda yrkandet vara med öfvervägande ja godkänt. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 64 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 10.

Angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk.

Vidare förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 85, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.

I proposition af den 10 mars 1905 hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen

dels medgifva, att all den egendom, som Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontrakt den 31 maj 1904 förvärfvat från nya Trollhätte kanalbolag, skulle, under benämningen Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk, från den tid, som af Kungl. Maj:t bestämdes, stå under förvaltning af en styrelse, bestående af fem af Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, af hvilka en, under benämning öfverdirektör, skulle hafva den närmaste ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk;

dels godkänna ej mindre i statsrådsprotokollet omförmäldt förslag till aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk samt öfvergångsstat jämte till dessa stater hörande villkor och bestämmelser i fråga om aflönings- och pensionsförhållanden än äfven hvad som i statsrådsprotokollet föreslagits i fråga om stats-

bidrag till beredande af pension åt änkor och oförsörjda barn efter tjänstemän vid kanal- och vattenverket;

*Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)*

dels medgifva, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk finge i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som funnes erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdades, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och ett inom det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af grefve C. G. Taube upprättad karta, afsatt område för egna hem, omfattande omkring 100 tomter, än äfven genom utarrendering eller på annat sätt, som funnes lämpligt, bereda afkastning af den öfriga under styrelsens förvaltning ställda jordegendomen, som ej vore för kanal- och vattenverket omedelbart erforderlig, med stadgande att inflytande arrendeafgifter skulle ingå i kanal- och vattenverkets kassa, att köpeskillingarna för försålda tomter skulle förvaltas och bokföras såsom en särskild fond, att af denna fond skulle utgå ersättningar för byggnader, då sådana skulle af staten från tomtinnehafvare lösas, samt att räntan å sagda fond skulle ingå i kanal- och vattenverkets kassa;

dels och medgifva, att, sedan af kanal- och vattenverkets inkomster guldits kostnaden för verkets förvaltning jämte utgifterna för nödiga underhålls- och förbättringsarbeten, äfvensom af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af årliga inkomsten, med undantag af hvad som inhlöte för försäljning af tomter, finge öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden.

Utskottet hemställde, att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte

1:o medgifva, att all den egendom, som Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontrakt den 31 maj 1904 förvärfvat från nya Trollhätte kanalbolag, skulle, under benämningen Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk, från den tid, som af Kungl. Maj:t bestämdes, stå under förvaltning af en styrelse, bestående af fem af Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, af hvilka en, under benämning öfverdirektör, skulle hafva den närmaste ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk;

2:o godkänna ej mindre i en vid utlåtandet fogad bilaga A upptagen aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk samt öfvergångsstat jämte till dessa stater hörande villkor och bestämmelser i fråga om aflönings- och pensionsförhållanden, än äfven hvad som i statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 10 mars 1905 föreslagits i fråga om statsbidrag till beredande af pension åt änkor och oförsörjda barn efter tjänstemän vid kanal- och vattenverket;

3:o medgifva, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk finge i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i nämnda statsrådsprotokoll angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som funnes erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdades, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området

Angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk. (Forts.) vid Trollhättan samt från ett omkring 100 tomter omfattande område för egna hem, som komme att afsättas inom det öster om firman Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till stadsplaneus utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af grefve C. G. Taube upprättad karta, än äfven genom utarrendering eller på annat sätt, som funnes lämpligt, bereda afkastning af den del af den under styrelsens förvaltning ställda jordegendomen, som icke försåldes och som ej vore för kanal- och vattenverket omedelbart erforderlig, med stadgande att inflytande arrendeafgifter skulle ingå i kanal- och vattenverkets kassa, att köpeskillingarna för försålda tomter skulle med inflytande räntor förvaltas och bokföras såsom en särskild fond, samt att af denna fond skulle utgå ersättningar för byggnader, då sådana skulle af staten från tomtinnehafvare lösas; samt

4:o) medgifva, att, sedan af kanal- och vattenverkets inkomster guldits kostnaden för verkets förvaltning jämte utgifterna för nödiga underhålls- och förbättringsarbeten äfvensom af samma inkomster till riksgäldskontoret öfverlämnats 3,6 procent af den i svenska statens 3,6 procent obligationer erlagda köpeskillingen, återstoden af årliga inkomsten, med undantag af hvad som inflöte för försäljning af tomter,inge öfverlämnas till handels- och sjöfartsfonden.

Vid utlåtandet hade emellertid fogats reservation af herrar *I. Wijk, E. Fränckel, friherre N. A. H. Palmstierna, Boström, Persson* i Stallerhult, *Nylander, Petersson* i Påboda, *Nilsson* i Skärhus, *Emthén, Svensson* i Olsleröd och *Anderson* i Hasselbol, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte

1:o) (= utskottet);

2:o) godkänna ej mindre i en vid utlåtandet fogad bilaga B upptagen aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk samt öfvergångsstat jämte till dessa stater hörande villkor och bestämmelser i fråga om aflönings- och pensionsförhållanden än äfven hvad som i statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 10 mars 1905 föreslagits i fråga om statsbidrag till beredande af pension åt änkor och oförsörjda barn efter tjänstemän vid kanal- och vattenverket;

3:o) (= utskottet);

4:o) (= utskottet).

Efter föredragning af *punkten 1* lämnades på begäran ordet till

Herr von Friesen, som yttrade: Då det är meningen, att den stora affär, hvilken staten förra året öfvertog af Trollhätte kanalbolag, skall skötas på ett affärsmissigt sätt enligt Riksdagens skrifvelse föregående år, torde det vara mindre lämpligt att gifva chefen för förvaltningen på platsen en ämbetstitel, som »öfverdirektör» är, och jag hemställer därför, att punkten måtte bifallas med följande ändrade lydelse:

1:o) medgifva att all den egendom, som Kungl. Maj:t och kronan genom köpekontrakt den 31 maj 1904 förvärfvat från nya Trollhätte

kanal- och vattenverk, skall från den tid, som af Kungl. Maj:t bestämmes, stå under förvaltning af en styrelse, bestående af fem af Kungl. Maj:t för viss tid utsedda ledamöter, af hvilka en skall såsom verkställande direktör hafva den närmaste ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk.

Herr talman, jag anhåller om proposition på detta mitt yrkande.

Herr vice talmannen: Det är något alldeles nytt hvad som nu föreslagits, att den person, som skall hafva ledningen och tillsynen öfver Trollhätte kanal- och vattenverk, skulle gifvas en annan benämning än öfverdirektör. Därom har icke något varit på tal vid behandlingen af denna fråga inom statsutskottet. Men då, efter hvad jag för ögonblicket kan finna, en annan benämning på verkets chef icke behöfver hafva någon inverkan på frågans afgörande i öfrigt, har jag, herr talman, icke något emot den förändring, som föreslagits af den föregående talaren, nämligen att personen i fråga benämnas verkställande direktör.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Westring: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få tillkännagifva, att jag för min del icke har någon invändning att göra emot den förändring, som i afseende å den nu föredragna punkten blifvit föreslagen af herr von Friesen. Den af honom föreslagna benämningen af verkets chef torde måhända bättre motsvara befattningens karaktär än den benämning, som i den kungl. propositionen föreslagits.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner biföll kammaren det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda yrkandet.

Sedan häruppå utskottets hemställan i *punkten 2* blifvit uppläst, yttrade:

Herr vice talmannen: Vid den slutliga behandlingen af nu föreliggande ärende inom statsutskottet hafva två ledamöter varit förhindrade att närvara; och af den anteckning, som är vidfogad utskottets utlåtande, kunna herrarne finna, att dessa ledamöter äro herr Hans Andersson och jag. Detta är anledningen till, att mitt namn icke förekommer bland dem, som reserverat sig emot det slut, hvartill utskottet kommit.

Reservanterna skilja sig icke i något annat ifrån utskottet än däruti, att de ansett den aflöning, som Kungl. Maj:t föreslagit för den verkställande direktören — enligt den nu beslutade nya benämningen — vara högre än hvad den skäligen torde böra vara. Det är nämligen åtskilligt, som man måste taga i betraktande i sammanhang med bestämmandet af ifrågavarande aflöning. Kungl. Maj:t har föreslagit och utskottets majoritet tillstyrkt — såsom vi se af bil. A. — en fast aflöning åt verkställande direktören af 10,000 kronor om året. Vidare skall han äga uppbära tantiem å nettobehållningen af kanalverkets rörelse, hvilken enligt beräkning skulle komma att nu till en början

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

uppgå till i rundt tal 3,700 kronor om året. Men jämte uppdraget att handhafva skötseln och tillsynen öfver kanal- och vattenverket sättes äfven i utsikt för den blifvande verkställande direktören att få anläggningen och ledningen af en tilltänkt elektrisk kraftstation vid Trollhättan sig uppdragen; och för detta sistnämnda arbete har Kungl. Maj:t tänkt sig, att en särskild ersättning skulle honom tilldelas under benämningen arfvode.

Kungl. Maj:t har på grund af kommittéutlåtandet i ämnet låtit antyda, att ifrågavarande arfvode skäligen kunde sättas till 6,000 kronor. Kungl. Maj:t har dock icke något bestämdt förslag i det afseendet, liksom icke heller statsutskottets majoritet, men hvarken denna eller reservanterna inom utskottet ha gjort något direkt uttalande mot ett särskildt arfvode för nämnda uppdrag.

Enligt Kungl. Maj:ts af statsutskottet tillstyrkta förslag skulle alltså den verkställande direktör, om hvilken det här är fråga, komma att åtnjuta dels en kontant lön å 10,000 kronor, dels i tantien 3,700 kronor samt dels för vården och skötandet af kraftstationen ett särskildt arfvode, och jag förmodar, att detta arfvode skall komma att utgå redan från och med det, att de första arbetena på denna anläggning påbörjas — hvartill kommer fri bostad i Trollhättan med hvad därtill hörer.

Reservanterna ha nu emellertid ansett, att denna aflöning är större, än hvad som erfordras för att få en lämplig och fullt skicklig person på platsen i fråga. Reservanterna ha ingalunda förbisett nödvändigheten af att man gifver denne verkställande direktör en sådan aflöning, att man kan göra anspråk på att få en fullt skicklig och duglig person på denna plats, men reservanterna ha dock trott, att detta vore möjligt äfven med en något mindre aflöning än den som utskottet här tänkt sig. Skillnaden mellan å ena sidan den aflöning, som Kungl. Maj:t i detta fall föreslagit och hvilken blifvit af utskottet tillstyrkt, och å andra sidan den aflöning, som reservanterna här förorda, är den, att reservanterna ansett, att man skulle kunna minska den fasta aflöningen med 3,000 kronor. Därest man beräknar förmånen af fri bostad med hvad därtill hörer till endast 1,000 kronor, skulle den verkställande direktörens aflöning enligt reservanternas förslag kunna uppgå till 18,000 kronor, enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag åter till 21,000 kronor, allt under förutsättning att det af Kungl. Maj:t antydda alltför höga arfvodet för omsorgen och skötandet af kraftstationen en gång blir beviljadt.

För öfrigt är att märka, att det är ganska förnämliga pensionsvillkor, som åtfölja den verkställande direktörsbefattningen. Nederst å sid. 60 i utskottets utlåtande återfinnes en redogörelse för dessa pensionsvillkor, så lydande: »att den öfverdirektör» — numera verkställande direktör — »hvilken, innan han uppnått 24 tjänstår, antingen på grund af sjukdom befinnes till nöjaktig vidare tjänstgöring oförmögen eller ock utan egen begäran nödgas afgå från sin befattning, utan att på grund af tjänstefel hafva förverkat densamma, skall vara berättigad att i pension uppbära 4,500 kronor, där afgången sker före eller vid 12 tjänstår, 5,000 kronor, där afgången sker efter 12

men före eller vid 18 tjänstår, samt 5,500 kronor, där afgången sker efter 18 men före 24 tjänstår».

Jag anser, att när man tillförsäkrar platsens innehafvare en så tidig och så hög pension, bör detta ha icke så liten inverkan på aflöningsbeloppets bestämmande. Antag t. ex., att ingen pension alls varit påtänkt för innehafvaren af denna befattning, då hade man gifvetvis måst taga hänsyn till detta och sätta aflöningen högre än eljest. Men då nu pension kommer att utgå redan efter sex års tjänstgöring med ett belopp af ända till 4,500 kronor och efter 24 tjänstår med 6,000 kronor, så är det alldeles påtagligt, att detta måste inverka på bestämmandet af aflöningen under tjänstetiden.

I hvarje fall synes det mig, som om det icke vore rätt att gifva denne verkställande direktör en så hög aflöning, som Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet tillstyrkt. Det kan icke förnekas, att det skulle komma att inverka på aflöningarna åt ämbets- och tjänstemän i allmänhet. Jag vet, att jag här kommer att emotsägas af dem af utskottets ledamöter, som biträdt utskottets beslut i denna fråga. De komma att bland annat säga, att det kan icke göras någon jämförelse mellan å ena sidan att sköta en vanlig befattning i ett af statens verk och å andra sidan att sköta en sådan statstjänst, hvarom här är fråga. I det senare fallet gäller det att sköta tjänsten på ett ekonomiskt och affärsmässigt sätt, och man förmenar nu, att i och med detsamma som man kommer in på detta område har man att täfla med den enskilda verksamheten, och den gifver sådana aflöningar, att man tvingas att rätta sig därefter vid bestämmandet af aflöningen åt den nu ifrågasvarande verkställande direktören. All betydelse vill jag icke fränkänna denna sats, utan jag måste erkänna, att den nog äger tillämpning, men dock icke i så stor utsträckning och till den grad, som man vid ärendets behandling inom utskottet velat göra gällande.

Man kan nämligen, säga hvad man vill, dock icke gärna förneka, att det är tryggare och fördelaktigare att innehafva en befattning i statens tjänst, i synnerhet när man efter en mycket kort tjänstgöring är, såsom här föreslagits, oafsedt lefnadsåldern tillförsäkrad en pension af 4,500 kronor. Vissa enskilda affärsföretag kunna nog aflöna sina verkställande direktörer med mera än här blir fallet, äfven om lönen skulle sättas till det af utskottet föreslagna beloppet, men säkert är, att en verkställande direktör hos ett enskildt bolag icke har samma trygghet att i framtiden utfå sin höga aflöning samt erhålla pension, som den har, hvilken utför sitt arbete såsom innehafvare af en statens befattning.

Detta bör efter mitt förmenande tagas i öfvervägande vid afgörande af verkställande direktörens aflöningsförmåner. Man må för öfrigt betänka, att, äfven om, såsom jag icke vill förneka, mycket stora fordringar måste ställas på den verkställande direktör, hvarom nu är fråga, han dock icke själf kan utföra allt det arbete, som tilläfvventyrs kunde blifva honom ålagdt, ty om till exempel en gång kommer i fråga att ombygga Trollhätte kanal, så lär väl i allt fall icke åt honom kunna uppdragas mer än en viss ledning af de så vidtomfattande arbeten, som då skola utföras. Han måste väl då hafva tekniskt skickliga biträden vid sin sida. Samma förhållande kommer att göra sig gällande

*Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

beträffande anläggningen af den tilltänkta kraftstationen vid Trollhättan. Ingen må föreställa sig, att verkställande direktören kommer att vid anläggningen af denna kraftstation utföra det mesta tekniska arbetet. Nej, enligt min mening kommer hans deltagande att inskränka sig därtill, att han omhänderhafver ledningen, men utförandet af arbetena i öfrigt kommer nog att ske genom insiktsfulla och tekniskt bildade biträden, och dessa arbeta icke för intet, utan man kan vara öfvertygad om, att de nog skola veta att taga betaldt för sitt arbete i förhållande till hvad sådant arbete i allmänhet betingar.

Jag kunde nog hafva ännu mera att säga, men det jag nu haft tillfälle framhålla torde tillräckligt motivera den mot utskottets mening afvikande uppfattning, som fått uttryck i den vid utlåtandet fogade reservationen, till hvilken, herr talman, jag nu med afslag å utskottets hemställan i moment 2:o) yrkar bifall med den ändring, att, där ordet »öfverdirektör» förekommer, det utbytes mot orden »verkställande direktör».

Häruti instämde herr *Anderson* i Hasselbol.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Westring: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren behagade erinra sig, innehöll den förra året till Riksdagen aflättna propositionen angående förvaltningen af Trollhätte kanal tillika det förslag, att kanalen skulle ställas under förvaltning af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Riksdagen ansåg emellertid, enligt hvad i dess skrivelse uttalades, att det icke vore lämpligt att till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som hufvudsakligen vore en kontrollerande myndighet, öfverlåta förvaltningen af ett så pass stort affärsföretag som den ifrågavarande kanalen, utan hemställde om erhållandet af ett förslag rörande förvaltningen af densamma, som skulle mer än det då framlagda betrygga den affärsmässiga driften af kanalen. Det är ett svar på Riksdagens berörda framställning, som Riksdagen nu erhållit i denna proposition, och det är ur synpunkten af den utaf Riksdagen då uttalade nödvändigheten att söka betrygga den affärsmässiga driften af kanalen, som den kungl. propositionen bör bedömas.

Kungl. Maj:ts nu förevarande förslag har icke mött någon annan gensägelse än beträffande chefens lön. Det är onekligt och har redan i propositionen framhållits, att de löneförmåner, som äro föreslagna för denne chef, äro icke oväsentligt större än de, som i allmänhet bestås åt ämbetsmän i motsvarande ställning. Men detta beror därpå, att här är fråga om tillämpningen af en ny princip, en princip, som emellertid innefattas redan i Riksdagens förra året gjorda uttalande. Det är ju en ganska ofta hörd sats, att ämbetsverk — äfven de, som hafva rent affärsmässig verksamhet — vid sin förvaltning alltför mycket tillämpa ämbetsmässiga åsikter. Detta har man nu sökt undvika och därför utgått från, att man skulle ordna förvaltningen af denna kanal i så nära öfverensstämmelse som möjligt med hvad som plägar äga rum vid enskilda affärsföretag af större betydelse. Man har då öfverlåtit ledningen af det hela åt en chef, som skulle vara den, som i allt väsentligt ledde förvaltningen, och få ungefär samma ställning

som en disponent för en större enskild affär. Han skulle hafva bredvid sig ett råd af fyra personer, som skulle tillkallas för att deltaga i afgörandet af viktiga frågor. Han skulle vidare icke såsom tjänstemän i allmänhet tillsättas på lifstid, utan liksom äfven de öfriga ledamöterna af styrelsen förordnas allenast på viss tid. Det är således en ganska olika ställning, som denne chef skulle intaga, mot hvad fallet är med cheferna för våra öfriga ämbetsverk. Han har i den kungl. propositionen blifvit kallad för öfverdirektör. Kammaren har nyss beslutit att ändra denna benämning till verkställande direktör. Denna titel öfverensstämmer i själfva verket mycket bättre med hans ställning och åligganden än den förut föreslagna titeln. Men om han nu får en sådan ställning, är det gifvet, att man också måste lämpa hans aflöningsförhållanden därefter. Det är herrarne väl bekant, att enskilda affärsföretag lämna högst betydande aflöningar åt sina chefer. Hvarför göra de detta? Uppenbarligen därför, att man funnit, att detta är det ekonomiskt fördelaktigaste. Genom att gifva chefen en högre aflöning försäkrar man sig om att till ledare erhålla en person, som kan driva affären på ett ekonomiskt framgångsrikt sätt. Samma betraktelsesätt synes man böra tillämpa här. Vill man vara säker om att till chef för kanalverket erhålla den bästa möjliga kraften, bör man icke vara rädd för att taga till en något rundlig aflöning. Detta är enligt min uppfattning den bästa sparsamheten, ty hvad man där gifver ut, får man mer än till fullo igen genom högre vinst på den affär, man drifver.

Om man utgår från dessa grundsatser, torde den af Kungl. Maj:t föreslagna aflöning icke kunna anses för högt tilltagen. Jag skall icke gå in på några detaljer beträffande ifrågavarande tjänstemans aflöningsförmåner, då den föregående talaren utförligt redogjort härför. Jag vill endast fästa uppmärksamheten därpå, att, då han nämnde bestämda siffror, han äfven medräknade tantiem till det belopp, hvartill den komme att uppgå under förutsättning, att behållningen blefve den, som beräknats i det uppgjorda förslaget. Emellertid är det ju gifvet, att detta är en oviss post. Den är till mycket stor del beroende på direktörens skicklighet att leda verket, men den kan också komma att minskas utan hans förskyllan genom ogynnsamma konjukturer eller därigenom, att en mycket dyrbar förbättring något år beslutes.

Den affär, om hvilken nu är fråga, är i själfva verket icke något litet företag. Staten inköpte kanalverket för ett belopp af i det närmaste 6,000,000 kronor. Det gäller nu att tillse, att dessa penningar gifva god och tillräcklig afkastning. I afseende å rörelsens omfattning vill jag vidare nämna, att under år 1903 tontalet af de fartyg, som passerade kanalen, uppgick till 1,200,000 och att antalet fartygsresor utgjorde 10,570. Att sköta en sådan trafik, att tillse, att allt går i rätt ordning och att det hela utvecklar sig på ett tidsenligt sätt, att gifva utlåtanden rörande taxor och dylikt, hvilket är mycket delikata saker, allt detta ställer naturligtvis betydande anspråk på direktörens arbete samt hans förmåga såsom tekniker och administratör. Kommer så därtill, att staten nu går att så småningom uttaga den storartade vattenkraft, som finnes i Trollhättefallen. Det är meningen, att direktören äfven skulle hafva ledningen såväl af de förberedande arbeten,

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.

(Forts.)

*Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.*

(Forts.)

som erfordras för denna anläggning, som sedermera af anläggningens drift. Detta är ett ytterst stort företag. Det gäller vårt lands största vattenkraft, och det ligger mycken vikt uppå, att denna affär kommer att skötas tillfredsställande.

Om man betraktar dessa omständigheter, så tror jag icke, att man kan anse den lön, som är föreslagen, vara för högt tilltagen. Jag vill därför hoppas, att kammaren bifaller Kungl. Maj:ts proposition, som endast utgör en följdriktig tillämpning af den utaf kammaren förra året uttalade principen, att man bör sörja för att få den i affärsmäsig hänseende mest betryggande ledningen af förvaltningen.

Herr Tamm: Herr talman! Herr vice talmannen yttrade nyss, att, om det en gång komme i fråga att ombygga Trollhätte kanal, den person, som nu sättes i spetsen för kanalverket, äfven borde verkställa de för ombyggnaden erforderliga utredningarna och leda byggnadsarbetena. Jag tillåter mig att erinra, att jag i sammanhang med ett föregående under denna riksdag fattadt beslut rörande järnvägsbron vid Göteborg vågade uttala den förhoppningen, att icke allenast kanalens utvidgning snart skulle komma till stånd, utan äfven denna utvidgning utföras på det för hela landet bästa sättet. Jag är således fullkomligt öfverens med vice talmannen däruti, att den person, om hvilken nu är fråga, äfven bör utreda spörsmålet om och leda utvecklingen af denna kanal, och då jag nyss hörde de af herr civilministern uppställda fordringarna på denna person, hvilka jag ber att på det allra lifigaste få understryka, och de höga kvalifikationer, han måste besitta, så ger mig detta anledning att framhålla, att det ju synes ligga i sakens natur, att den man, som kommer att bekläda platsen såsom verkställande direktör vid kanalverket, äfven kommer att få i uppdrag att utföra alla erforderliga undersökningar och föregående utredningar för en sannolikt förestående ny kanalbyggnad mellan Vänern och Kattegat samt äfven framlägga förslag till denna anläggning och möjligen leda dess utförande. Med anledning af den utomordentliga betydelse, som dessa arbeten komma att få för en mycket stor del af vårt land, är det därför af synnerlig vikt, att rätte mannen kommer på denna plats. Och speciellt är det af mycken vikt, att valet blifver sådant, att man med fullt förtroende kan vänta sig en opartisk och allsidig utredning af den föreliggande byggnadsfrågan. Man måste på denna plats ha en man, som har öppen blick för alla förhållanden och skäl, som kunna inverka på frågorna, och således en man, som är obunden af förut gjorda uttalanden eller förut fattade meningar. Det är också af mycken vikt, att en uppfattning, som är markeradt fientlig mot en för det stora upplandet omkring Vänern tillfredsställande lösning af det stora kanalförslaget, icke får utöfva inflytande på de utredningar, som komma att göras, och de förslag, som komma att framläggas.

Jag har vågat göra detta uttalande under förhoppning om, att det af mig nyss omnämnda riksdagsbeslutet icke skall lägga oöfverstigliga hinder i vägen för kanalens utförande till full nytta för landet. Och för att så skall blifva förhållandet, är det, såsom jag sagt, nödvändigt, att verkställande direktören icke har några förutfattade me-

ningar därvidlag, och just för att en kommande utredning måtte blifva fullt opartisk, är det som jag har tillåtit mig anföra dessa ord.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

Med herr Tamm förenade sig herrar *Broström*, *Jansson* i Krakerud och *Ekman*.

Herr Hellman: De af vice talmannen anförda skälen för bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen synas mig så talande, att jag för min del skall be att få yrka bifall till denna reservation. Jag tycker, att verkställande direktörens löneförmåner blifva mycket rikligt tilltagna, om de bestämmas till ett fast arfvode af 7,000 kronor, äfvensom fri bostad och vedbrand samt viss å kanalverkets nettobehållning beräknad tantiem, i all synnerhet som han ju skulle erhålla särskild ersättning för arbetet med kraftstationens anläggning och förvaltning. Skulle hela det nya i systemet här endast ligga i att tillskapa orimligt höga aflöningsförmåner, är det icke mycket att tacka för.

Jag yrkar, såsom sagdt, bifall till reservationen och afslag å utskottets betänkande.

Herr Nyström: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig, som om man skulle hafva utgått från en oriktig synpunkt, då man framhållit, att det för att få en första klassens ledare för ett statens ämbetsverk eller företag med nödvändighet fordrades, att man ansöge lika hög aflöning, som därför betalas af enskilda affärsföretag. Enligt min uppfattning blir den person, som besitter den största plikttroheten, den bästa ledaren. Men en dylik person köper man icke för de mesta penningarna. Det är en lycka att finna en sådan, och har man funnit honom, så fyller han sin plikt på bästa sätt, oberoende af om han har en högre aflöning än andra människor. Och då nu den aflöning, som enligt reservanternas förslag bjudes, är fullständigt tillräcklig för att betrygga ett sorgfritt lefnadssätt, och dessutom gifver tillfälle till besparing för ålderdomen, hvartill ju äfven en betryggande pension tillkommer, kan jag icke finna, att det skall vara nödvändigt att gå utöfver reservanternas förslag. Om man gör det, nedlägger man ett frö, hvarur kan komma att framgå höjda aflöningar öfver hela linjen icke endast för de tekniska ämbetsverken, utan äfven för öfriga framstående befattningar, där det fordras öfverlägsen skicklighet för att icke tala om öfverlägsen pliktkänsla. Jag tror icke, att chefen för ett ämbetsverk, i hvilket aflöningen för denne utgör allenast 7,000 kronor, är sämre ämbetsman än t. ex. ett statsråd med 17,000 kronors lön eller en generaldirektör med 10,000 kronor. Här spelar plikttroheten den största rollen. Får man till chef en sådan man, sköter han sin tjänst lika bra, om hans aflöning utgår med 15,000, 20,000 eller 30,000 kronor. När man således till verkställande direktörsp platsen bör kunna få en fullt kvalificerad person för ett aflöningsbelopp, som är tillräckligt för rikliga lefnadskostnaders bestridande, och tjänsten dessutom tillförsäkrar honom en framstående plats i samhället samt en betryggad existens för framtiden, kan jag ej inse, hvarför Riksdagen skulle slå in på en väg, som skulle oskäligt höja löneanspråken i allmänhet och

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

ställa i utsikt afsevärda höjningar af de högsta aflöningarna utefter hela ämbetsmannalinjén.

Jag har dessutom en annan anmärkning att göra vid detta förslag. Här har föreslagits tantiem åt verkställande direktören, men icke för öfveringenjören. Kammaren kan vara öfvertygad om, att öfveringenjörens arbeten ingalunda komma att blifva oviktigare för företagens ekonomiska afkastning än verkställande direktörens. Sätter man öfveringenjörens aflöning för låg, i förhållande till nuvarande höga lefnadskostnader, kan man icke göra anspråk på att vid platsens besättande få en tillräckligt erfaren man. Ty en sådan fordrar nog, och med rätta, en större aflöning än den, som här är föreslagen. Jag vill nu icke yrka eller ens ifrågasätta, att dennes aflöning skulle höjas, utan jag har endast velat framhålla, att denna viktiga plats blifvit något förbisedd i jämförelse med verkställande direktörens.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herrar *Ericsson* i Ahlberga och *Sandquist* instämde häruti.

Herr von Friesen: Herr talman! Den föregående ärade talaren nämnde först, att man icke kunde vara säker på, att man genom högre aflöning skulle erhålla bättre tjänstemän. Men han tillade sedan, att för att få en tillräckligt god tjänsteman på öfveringenjörsp platsen, borde aflöningen höjas. Man får här en träffande karaktäristik på det resonemang, som alltid gör sig gällande vid löners bestämmande. Det är rätt båda delarna, och det är orätt båda delarna. Efter denna lilla inledning vill jag för kammaren något närmare redogöra för de förhållanden, som här föreligga.

Staten inköpte förra året en stor egendom vid Trollhättan. Anledningen till inköpet var flerfaldig. Man ansåg, att en sådan utveckling af trafiken på kanalen, som man önskade, svårigen kunde komma till stånd, så länge bolaget innehade kanalen, emedan bolagets rätt till vinst å densamma var begränsad. Den högsta vinst, som bolaget ägde rätt till, erhöi det utan att behöfva lägga ned några särskilda kostnader på kanalen. Man kunde således icke begära, att bolaget skulle göra några uppoffringar för att underlätta trafiken på kanalen. Men ofsedt detta förhållande, förekom den omständigheten, att i Trollhätte strömmar fanns en kraft, som hittills legat obegagnad, och som man önskade få begagna till nytta för industrien och landet i sin helhet. Man ansåg, att, när staten, såsom genom rättegång blifvit utredt, hade rätt till detta vatten, staten också borde begagna sig af denna rätt, emedan det vore ett nationalekonomiskt fel att icke göra det. Det är således en mycket vidtutseende affär, i hvilken staten har inlåtit sig genom inköpet af Nya Trollhätte kanalbolags egendomar. Frågan är då: huru skall staten bäst tillgodogöra sig denna egendom och de möjligheter, som där förefinnas? Riksdagen gaf förra året, såsom här flera gånger redan blifvit erinradt, anvisning i denna sak, då den uttalade, att företagens skötsel borde bedrivas affärsmässigt. En kommitté tillsattes därför att utreda, huru förvaltningen lämpligast borde ordnas, och jag hade äran att bland andra vara ledamot i denna kommitté. Man kom där till insikt om, att här var ett svårt problem att lösa.

Å ena sidan kunde man icke, då det var en statens egendom, undvika den kontroll, som alltid bör finnas vid skötandet af statsaffärer. Men å andra sidan skulle företaget drivas affärsmässigt: man fick således icke binda den frihet i förvaltningen och kväfva den initiativlusta, som bör finnas vid ett affärsmässigt skött företag, om det skall blifva inkomstbringande. Dessa två åt motsatta håll verkande faktorer var det, som man hade att taga hänsyn till, när man skulle uppgöra förslag till förvaltningens ordnande. Man måste således här gifva styrelsen större befogenhet än som eljest tillkommer styrelser, som handhafva statens förvaltning. Jag förvånar mig icke, om man kan tycka det vara något djärft att föreslå en så stor befogenhet, som här ifrågasättes åt en styrelse för en statens förvaltning. Det är verkligen något ovanligt och väcker nog förvåning, då man först får kannedom därom. Men jag tror, att denna vidgade befogenhet är alldeles nödvändig, om man verkligen skall få en affärsmässig skötsel af företaget. Och nu är det meningen att göra ett första försök därmed. Man måste då taga i anspråk de medel, som hittills visat sig vara de verksammaste för åstadkommande af en affärsmässig skötsel. Man måste vända sin blick till den enskilda affärsverksamheten och se, huru den går till väga för praktisk skötsel af affärsföretag. Det går i detta fall icke an att, såsom en talare sade, endast hålla sig därtill, att tjänstemannen skall vara väl skolad och hafva sådana förutsättningar, att han plikt-troget och formellt väl fyller sin plats. Dessa egenskaper äro icke tillräckliga, utan i förevarande fall måste det hos chefen äfven finnas en stark initiativlusta, ty denna förutan får företaget ingen affärsmässig skötsel.

*Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.*

(Forts.)

När nu staten för första gången, kan jag säga, på detta sätt skulle bemöda sig att på ett affärsmässigt sätt sköta ett företag, måste man alltså söka nya vägar, söka exempel, där man lämpligast kunde söka sådana, nämligen från den enskilda affärsverksamheten. I följd häraf har det sålunda för detta företags styrelse föreslagits en befogenhet, större än den som eljest förekommer på statsförvaltningens område.

Men det är icke nog med detta. Den chef, som sitter på en sådan plats, får icke sitta så säkert, som det i allmänhet är fallet på statens platser. Det var det *andra* problemet: huru skall man betaga chefen säkerheten att oberoende af affärens resultat få behålla sin plats? I enskilda affärsföretag kan i allmänhet ägaren af företaget med lätthet aflägsna föreståndaren för detsamma, ett bolag kan med lätthet aflägsna sin verkställande direktör. Någon motsvarighet därtill måste här skapas. Ty är chefen säker att få sitta till döddagar eller tills han blir pensionsmässig i vanlig mening, ja, då är en af de faktorer borta, som eljest skulle drifva honom till ständig uppmärksamhet på affären, till ett ständigt bemödande att föra affären framåt och göra den lyckad i ekonomiskt afseende. Då hafva vi ej kunnat utfinna någon annan metod än den, som här är föreslagen och till hvilken jag nu kommer. Vi hafva ej själfva funnit på den, utan hafva tagit exemplet från förhållandena i främmande länder, där man står inför samma svårösta problem att på ett affärsmässigt sätt sköta allmänna anstalter. Vi ha därför ansett, att chefen icke borde förordnas på längre tid än 6 år. Men då säger man: Ja, detta är blott sken; ty

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

om han varit chef där i 6 år, kommer han att förordnas igen på nya 6 år och på det sättet kommer han att sitta huru länge som helst. Och hvarför? Jo, äfven om han icke hade kraft att sköta affären, skulle han få sitta kvar, säger man, ty vederbörande, som skulle bestämma om förordnandet, skulle draga sig för att som man säger sätta honom på bar backe genom att aflägsna honom och lämna honom utan medel till uppehälle. För att undvika detta måste man göra det lätt för vederbörande att aflägsna chefen efter kortare tid. Och hvad har man för medel till det? Jo, om vederbörande kunna säga: ni kommer ej på bar backe, utan ni får en — lät vara — afkortad pension. Därför har man bestämt, att en mindre pension på 4,500 kronor skall tillfalla chefen, om förordnandet icke förnyas efter de första sex åren. Naturligen får han dock ingen pension, om han aflägsnas på grund af tjänstefel. Om han ej sköter sig sämre än folk i allmänhet, men dock ej visar den kraft och duglighet, som vore önskvärd för ett godt ekonomiskt resultat, skall man säga: ni är nog bra, men ni duger ej för oss; ni får en pension på 4,500 kronor. På det sättet har man tänkt, att vederbörande ej skulle draga sig för att aflägsna en ej fullt lämplig person.

Denna rätt till pension på 4,500 kronor efter 6 års tid är icke, såsom den förste talaren sade, afsedd att utgöra något slags förmån för tjänsteinnehafvaren, utan den skulle väl snarare vara till men för honom, ty han skulle därigenom löpa större risk att gå miste om sina stora löneförmåner och i stället få en ringa ersättning. Detta är det sätt vi sökt använda för att lösa den frågan.

Vi hafva vidare äfven ansett, att det skulle vara nödvändigt, att han skulle bo nere vid Trollhättan för att helt och hållet kunna ägna sin tid åt affärens skötsel. Denna fria bostad vid Trollhättan är för en sådan person, som här ifrågasattes, naturligen af värde, men den är dock icke på långt när så värdefull som rättigheten att få bo på annat håll. Ty nere vid Trollhättan vilja ej gärna sådana personer, som här kunna komma i fråga, bo; ty de bo där för aflägset och hafva ej samma tillfälle till enskild förtjänst, som de kunde hafva t. ex. i Stockholm, lika väl som en stor del andra chefer. Därtill finnes ej samma tillfälle i Trollhättan, och därför är det ej så lockande att bo där. Jag måste naturligen erkänna, att det är en fördel att hafva fri bostad, men i detta fall kan det dock ej anses uteslutande vara en fördel. Äfven denna bestämmelse om skyldighet att bo i Trollhättan har man emellertid ansett nödvändig för affärsmässig skötsel af företaget.

Slutligen kommer man till en annan viktig faktor i denna fråga, och det är aflöningen. I de två första punkterna skilja icke reser- vanterna sig från utskottet, men i tredje punkten, i afseende på aflö- ningen, göra de det; och detta är naturligen den punkt, där det är svårast att *bevisa* någonting, enär det ej är lätt att säga, huru mycket det ovillkorligen fordras och hvilken den rätta siffran bör vara. Nu skilja sig de olika meningarna på 3,000 kronor, och icke kan jag här stå och säga, att dessa 3,000 kronor är det, som skall göras. Och de herrar, som äro af motsatt åsikt, kunna ej heller säga, att om han ej får dessa 3,000 kronor, så blir han ändock lika bra, som om han får

dem. Ty säkert är, att den praktiska erfarenheten och blicken äro öfverallt eftersökta i den enskilda industrien och där betalas mycket högt.

Nu ha vi, såsom herrarne finna, trott, att, om man satte aflöningen så, att den blifvande chefen skulle kunna förtjäna cirka 20,000 kronor, man skulle kunna få en driftig, praktiskt erfaren man, hvilken skulle lägga ned hela sin kraft och hela sin intelligens på arbetet att drifva det stora företaget fram. Nu säga herrarne, att man skulle få en lika bra och nitisk kraft, om man i stället för 20,000 kronor gafve 17,000 kronor. Herrarne kunna ju ej *bevisa*, att man skulle få det, liksom jag ej heller, att man icke skulle få det. Säkert är dock, att om man skall få en duglig person i den mening, som här åsyftas — duglig att sköta det folk, som där finnes, duglig att sköta alla de göromål, som höra till affären — en person, som har öppen blick icke blott för att tillgodose statens inkomster, utan äfven för att bedöma saken från nationalekonomisk synpunkt, och som således kan ställa taxebestämmelserna så, att de bli så tillfredsställande för trafikanterna som görligt är, — säkert är, säger jag att, om man skall finna en person med dessa kvalifikationer, så får man honom sannerligen ej för godt pris. Jag tror därför, ehuru jag ej kan gifva några objektiva skäl därför, att den lön, som kommittén föreslagit och sedermera äfven Kungl. Maj:t, icke är för hög.

Då man nu slår in på ett sådant försök som detta, att staten själf skall sköta affären, skola vi komma ihåg, att det här gäller nya arbeten, som staten skall gripa sig an med och som icke hafva någon liten omfattning. Nu kan man ju påstå, att det här blott gäller att sköta en kanal, som varit i gång en lång tid, och att detta ej är någon konst; ty har det gått förut, kan det också gå hädaneft. Men så är icke förhållandet. Ty den kanal, som nu finnes, vill man ej hafva kvar, utan man vill bygga om den. Man fordrar, att åtgärder skola vidtagas för att göra den mycket mera tillfredsställande för trafikanternas behof än hvad för närvarande är fallet.

Men det är icke nog därmed. Man vill äfven där ställa om kraftuttagning i stor skala. Såsom herrarne finna af ett betänkande, som här utdelats, kan man, redan innan Vänerns vattenstånd reglerats, här uttaga cirka 70,000 hästkrafter, således ett högst betydligt belopp. Sedan Vänerns vattenstånd reglerats, skulle man kunna uttaga ända till 140,000 hästkrafter, hvilket är ett enormt belopp.

Nu vill jag icke säga, att det skulle vara skäl i att genast bygga en kraftstation ens för dessa 70,000 hästkrafter, utan det är kanske lämpligare att till en början bygga en kraftstation för endast 35,000 hästkrafter. Men om man tänker på hvad en hästkraft kan vara värd, hvad man får för en hästkraft, skall man finna, att nettobehållningen af kraftanläggningen i alla fall blir en högst betydande statsinkomst. Detta är emellertid icke hufvudsaken. Hufvudsaken är, att kraften så fort som möjligt kommer industrien till godo, möjligen äfven statens egen järnvägsdrift eller dylikt. Det är detta, säger jag, som är hufvudsaken. Man skall således nu icke tänka sig att den som blir chef skall ligga och sova på den gamla bädden nere vid Trollhättan, utan han skall genast från början använda hela sin energi för att

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.

(Forts.)

Angående drifva det stora företaget framåt. Vore det endast det, att sköta den
förvaltningen gamla kanalen och låta allt gå på det gamla sättet, behöfde man ju
af Trollhätte icke ställa så stora fordringar på den person, som här skulle komma i
kanal- och fråga. Så är dock icke förhållandet; det är ett mycket större företag,
vattenverk. som han här omedelbart skall gripa sig an med.
(Forts.)

Nu har man här framhållit faran af att denna — som man säger — höga lön åt den verkställande direktören skulle vara ett exempel, som man sedan ovillkorligen måste följa vid aflöningen af statens öfriga ämbets- och tjänstemän. För att den jämförelsen icke omedelbart skall gifva sig, har jag föreslagit kammaren att ändra titeln »öfverdirektör» till »verksällande direktör». Jag vet nämligen af gammalt den betydelse titeln har för erhållande af lön. Därmed är då jämförelsen mellan denna person och öfriga öfverdirektörer bortstruken. För öfrigt, om det nu gäller för staten att sköta en affär på det nationalekonomiskt sedt bästa sättet, skall man då låta denna farhåga för en jämförelse, som i och för sig icke är befogad, afhålla sig från att vidtaga de åtgärder, som man inser vara de bästa! Här är enligt min tanke icke fråga om att sätta lönen så eller så stor; och utgiften för staten är i själfva verket, kan man säga, icke så ömmande. Som herrarne veta, skall nettobehållningen af kanalverket gå till handels- och sjöfartsfonden. Det är en fond, öfver hvars inkomster Riksdagen icke disponerar; utan däröfver disponerar Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t använder den för åtskilliga ändamål. Då är frågan: skulle de 3,000 kronor, hvarom det här är fråga, komma till bättre användning, om de öfverlämnades till handels- och sjöfartsfonden, än om man genom dem kunde få en bättre person hit till Trollhättan, än man eljest skulle få? Jag håller alltid fast risken att det icke lyckas att för de 3,000 kronorna få en dugligare person. Men bör man icke mycket hellre löpa den risken än risken, att, om medlen öfverlämnades till handels- och sjöfartsfonden, de icke blefve använda på ett för staten synnerligen tillfredsställande sätt! Här är icke fråga om — jag ber att få betona det — att den eller den personen skall hafva större eller mindre inkomster, utan här är fråga om hur de medel, som inflyta från kanal- och vattenverket, lämpligast skola användas för att handhavandet af denna statens högst betydande egendom skall kunna äga rum på det klokaste och det mest praktiska sättet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Theodor Nordström, Staaff, Moll, Beckman, af Burén, Segerdahl, Hammarskjöld, Reuter-skiöld, Biesert, Persson i Tällberg, Lothigius, Neiglick, Johansson i Stora Mellby, Olsson i Viken, af Callerholm, Öhngren, Burman och Centerwall.*

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Jag ber att för den siste ärade talaren få tillkännagifva, att det ingalunda väckt min förvåning, att den kommitté, hvilkens arbete ligger till grund för Kungl. Maj:ts framställning i förevarande hänseende, har föreslagit en friare förvaltning, än annars brukar vara förhållandet här i landet, när det gäller att sköta någonting för statens räkning. Tvärtom får jag

säga såsom min mening, att om kommittén hade handlat annorlunda, hade tänkt sig att Trollhätte kanal- och vattenverk skulle skötas såsom vanligen sker på administrativ väg, skulle det hafva varit ett fullständigt felgrepp af kommittén att framlägga ett sådant förslag. Jag håller alltså kommittén räkning för att densamma tänkt sig att förvaltningen af ifrågavarande verk skall ske på ett ekonomiskt och affärs- mässigt sätt. Att Kungl. Maj:t har ansett detsamma, kan icke vara annat än en glädje för mig att få erkänna. Säkerligen skulle det vara det största fel, som man härvidlag hade kunnat begå — i synnerhet som det här gäller så mycket — ifall det här blifvit sålunda ordnadt, att man skulle sköta företaget på det sätt — det slentrianmässiga sätt — som annars blifvit förhållandet.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

När den ärade talaren sade, att den blifvande chefen här sitter i en ganska osäker ställning, kan jag emellertid icke riktigt följa honom i denna tankegång. Kan man verkligen med fog påstå, att ifrågavarande chef skulle komma att befinna sig i en osäker ställning, när han redan efter sex års tjänstgöring är tillförsäkrad en pension af 4,500 kronor, för så vidt han nämligen icke har begått tjänstefel! Jag tycker, att det är ett säkerhetstillstånd så starkt, att man näppe- ligen bör kunna åberopa sig på något annat exempel, som svarar emot detta.

För öfrigt skall jag blott be att få tillägga, att Första Kammaren alldeles nyss har fattat beslut i frågan. Första Kammaren har visser- ligen godkänt statsutskottets förslag, men med en rätt ringa majoritet, nämligen — om jag icke är oriktigt underrättad — med 53 röster mot 41. Första Kammaren brukar i allmänhet icke knussla, när det gäller anslag vare sig för det ena eller för det andra ändamålet. När det nu vid fattandet af detta beslut inom Första Kammaren funnits en så stor minoritet, tycker jag, att det skulle vara besynnerligt, om denna kammare, som skall representera sparsamheten — en klok spar- samhet, ty det är om en sådan jag talar, icke om någon annan — skulle godkänna utskottets hemställan. Jag tror, att detta utgör ett ytterligare skäl för kammaren att biträda reservationen.

Med herr vice talmannen förenade sig herr *Ahlstrand*.

Herr Nylander: Herr talman! Jag kan icke underlåta att med några ord få framhålla, att äfven jag icke känt mig fullt tillfredsställd med den stat, som är uppgjord för aflöningen af styrelsen och tjänste- männen vid Trollhätte kanal- och vattenverk, detta hufvudsakligast därför, att man icke af denna stat kan klart och tydligt finna, hvilka lönebelopp det är, som i verkligheten skulle komma att utgå till veder- börande personal. Öfverdirektören uppgifves skola hafva 10,000 kronor i lön, men hans inkomster skulle i själfva verket — som herrarne hört af diskussionen — komma att uppgå till omkring 21,000 kronor. Reservanterna ha nu ansett, att ett lönebelopp af omkring 18,000 kronor skulle vara tillräckligt, och det förefaller mig verkligen, som om innehafvaren af denna befattning, då han får till och med högre af- löning än ett statsråd, skulle kunna vara nöjd med detta belopp. Vore det så, som herr von Friesen antydde, att den starka initiativ-

Angående lusten skulle bero på dessa 3,000 kronor, vore jag gärna med om att förvaltningen bevilja dem. Men har icke en person initiativlust vid en aflöning af 18,000 kronor, torde han näppeligen få sådana, om hans lön uppgår till 21,000 kronor.

(Forts.)

Vidare finna vi af denna lönestat, att kassören skulle få 2,500 kronor i lön, men hans inkomster komma i själfva verket att uppgå till 3,000 kronor. Kanalinspektoren vid Brinkebergskulles station är i lönestaten uppförd med en lön af 2,200 kronor, men han skall därjämte äga rätt att åtnjuta minst 1,200 kronor i provision och dessutom litet till, beroende på vissa omständigheter, hvarjämte han innehafver ett åttondels mantal Hulan såsom boställe, hvilket allt ej är intaget i själfva staten.

Vi se här af, att denna aflöningsstat icke är så klar och tydlig som statens lönestater i allmänhet bruka vara uppgjorda, utan mer eller mindre — jag vill icke säga vilseledande — men åtminstone icke tillräckligt upplysande. Det hade varit önskligt, att man mera tydligt och klart angifvit löneförmånerna sådana de i verkligheten komma att tillfalla ifrågavarande personal.

För min del är jag lifligt intresserad för, att den rikliga vattentillgång, som finnes vid Trollhättan, skall komma till snar användning, men jag vågar tro, att detta skall låta sig göra, äfven om verkställande direktören får en aflöning af cirka 18,000 kronor, eller 3,000 kronor mindre än hvad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Johnsson* i Bollnäs instämde häruti.

Öfverläggningen var härmed slutad. På därom af herr talmannen gjord framställning beslöt till en början kammaren, att med tillämpning af kammarens under första punkten fattade beslut ordet »öfverdirektör» skulle, där det förekomme, utbytas mot »verkställande direktör».

Därefter gaf herr talmannen i enlighet med de under öfverläggningen förekomna yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr I. Wijk med flere vid denna punkt afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Emellertid begärdes votering, hvilken ock företogs enligt en nu uppsatt, justerad och anslagen omröstningsproposition, så lydande:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i andra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 85, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställen bifallit den af herr I. Wijk med flere vid denna punkt afgifna reservationen.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

Voteringen utföll med 71 ja, men 102 nej, hvadan kammaren således fattat beslut i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Efter föredragning af *punkten 3* begärdes ordet af

Herr Johansson i Stora Mellby, som anförde: Herr talman, mina herrar! Vi minnas, att trollhätteborna förlidet år voro oroliga vid frågan om Trollhättans försäljning till staten, oroliga därför, att de två- till trehundra små husägare, som byggt på ofri grund, möjligen skulle nödgas lämna sina hem eller också få behålla dem under försvarande villkor. Regeringen och Riksdagen togo emellertid hänsyn till detta förhållande, och utsikterna ha i detta hänseende ställt sig betydligt ljusare, än hvad trollhätteborna då tänkte sig.

Nu har emellertid en annan oro gripit dem, och den gäller det till egna hem afsatta området. De befara, att det därtill afsedda området icke skall vara lämpligt till egnahemstomter. Möten ha hållits, och det har sagts, att egnahemsfrågan i Trollhättan förfuskats. Det har skrifvits i saken, och det har uppdragits åt vissa personer i samhället att genom mig bringa skrifvelsen till Riksdagens kännedom och pröfning. Denna skrifvelse har kommit sent; men jag anser mig ändå nu böra meddela kammaren densamma. Den lyder:

»Alldenstund det för ett samhälle som Trollhättan med sin befolkning af till största delen bemedlade kroppsarbetare måste vara af största vikt, att tillgång finnes till lämpliga och billiga byggnadstomter inom eller i omedelbart grannskap af samhället, så hafva Trollhättans invånare med största glädje och intresse följt det förslag till ordnande af denna fråga, hvilket den af Kungl. Maj:t tillsatta kommittén för utredande af tomtförhållandena m. m. i Trollhättan afgifvit och hvilket i Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m. förelagts årets Riksdag till behandling.

Särskildt stor glädje väckte det inom samhället, att den kungl. kommittén föreslagit, att ett område af statens mark i Trollhättan måtte afsättas och iordningställas för s. k. egna hem. Men då det blef känt, hvilket detta område var, förbyttes glädjen i nedslagenhet och oro. Det befanns nämligen, att det ifrågakvarande, för omkring etthundra egnahemstomter afsedda området utgjordes af en terräng, som icke kan anses lämpad för det afsedda ändamålet. Marken består nämligen så godt som uteslutande af berg, dels kala s. k. slättberg och dels bergkullar med högst obetydlig jord emellan.

Under sådana omständigheter afhölls den 27 sistlidne mars ett möte af för egnahemsfrågan i Trollhättan intresserade, hvarvid beslöts anhålla om byggnadsnämndens i Trollhättan utlåtande rörande det föreslagna områdets lämplighet för det afsedda ändamålet. Sedan sådant utlåtande af byggnadsnämnden afgifvits i dess protokoll den 7 dennes (se hosfölj. bilaga), utlystes ett nytt allmänt möte den 10

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.

(Forts.)

dennes för frågans ytterligare behandling. Vid detta möte, som var besökt af arbetare och andra för egnahems-saken intresserade inom samhället, uttalades enstämigt den åsikten, att, äfven om det ifrågasvarande området blefve, såsom föreslagits, af staten ordnad med gator, dränering och dylikt, det efter all sannolikhet icke skulle komma att tagas i bruk för egna hem af bland annat följande orsaker:

1:o några planteringar, hvilka dock måste anses såsom ett af de förnämsta villkoren för skapandet af ett eget hem i den betydelse, som detta ord fått, skulle icke alls eller endast med stora kostnader kunna å tomterna åstadkommas;

2:o stora extra kostnader skulle ovillkorligen blifva nödvändiga för anbringande af dränering och vattenledning, planering etc. å tomtarna, hvilket allt måste utföras genom sprängning;

3:o områdets läge omedelbart intill ett område, som afsetts för anläggning af fabriker eller verkstäder, skulle lätt komma att medföra rätt afsevärda olägenheter för egnahemsbyggarna på platsen.

Med anledning af hvad som sålunda blifvit vid mötet anfördt beslutades uppdraga åt undertecknade att i särskild skrifvelse och med hänvisning till byggnadsnämndens uttalande och förslag hos vederbörande utskott eller eventuellt hos ortens riksdagsman vördsamt anhölla om tillstyrkan,

att Riksdagen vid behandling af Kungl. Maj:ts förslag till afsättande af ett område till egna hem å statens ägande mark i Trollhättan icke måtte i år besluta att fastställa områdets läge, utan öfverlämna frågan härom till Kungl. Maj:t för ny utredning och förnyad behandling vid 1906 års riksdag.

Trollhättan den 11 april 1905.

Ernst Karlinder.
Folkskoleföreståndare,
Trollhättan.

Herm. Björkqvist.
Tidskrifvare, Gullöfors,
Trollhättan.

C. A. Källner.
Pastoratsadj.

A. A. Holmberg.
Bruksbokhållare,
Trollhättan.

Axel Möller.
Plåtslagare,
Trollhättan.

C. Melén.
Målaremästare,
Trollhättan.

C. W. Sahlin.
Riktare,
Trollhättan.

Aug. Lagervall.
Trollhättan.

Aug. Melin.
Maskinmontör,
Trollhättan.»

Byggnadsnämndens utlåtande är af följande lydelse:

»Med öfverlämnande af protokollsutdrag från allmänt möte den 27 nästlidne mars med för egnahemsfrågan intresserade i Trollhättan hade vid samma möte utsedda kommitterade uti skrifvelse till byggnadsnämndens ordförande anhållit om byggnadsnämndens utlåtande rörande lämpligheten af det område, som afsetts för egna hem öster om Nydqvist & Holms järnväg inom Trollhättans område. Enligt kommitterades åsikt vore ifrågavarande område särdeles olämpligt för sagda ändamål, 'enär marken nästan uteslutande består af kala berg,

som väl kunde lämpa sig till byggnadstomter, men ej för sådan plantering, som utgör ett af hufvudvillkoren för skapandet af ett angenämt eget hem'.

Byggnadsnämnden, hvars ledamöter besett nämnda, för egna hem afsedda område, kunde ej annat än instämma i kommitterades uttalande, att marken vore synnerligen olämplig för sagda ändamål. Af uttalanden från såväl den af Kungl. Maj:t den 10 juli 1899 för utredning af egnahemsfrågan tillsatta kommittén som af herr chefen för kungl. jordbruksdepartementet i statsråd inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten den 29 februari 1904 äfvensom ordalydelsen i Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen den 29 februari 1904 samt kungl. kungörelsen angående allmänna villkor och bestämmelser för egnahemsrörelsen den 17 juni 1904 hade byggnadsnämnden fått den bestämda uppfattningen, att med eget hem borde förstås icke endast en bostadslägenhet på fri grund utan jämväl ett till samma lägenhet hörande litet jordområde till planteringsland. Då sistnämnda ändamål på anfördt skäl vore omöjligt eller åtminstone förenadt med mycket arbete och jämförelsevis stor kostnad att ernå å det ifrågasvarande, för egna hem tillämnade området, ville byggnadsnämnden uttala sin förvåning öfver att just detta utsetts till anläggning af egna hem, då för sådan anläggning finnes synnerligen lämplig mark å hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal Hjulqvärn eller $\frac{5}{24}$ mantal Stafvered.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

Som ofvan:

In fidem

Ernst Stridsberg.

Ordf.

Erik Ekeman.»

Herr talman! Sedan jag i går fick dessa skrivelser, har jag noga studerat statsutskottets förevarande betänkande. Men jag har icke kunnat finna, att dessa skrivelser, såsom betänkandet är affattadt, numera ha något verkligt fog för sig.

I proposition af den 10 mars 1905 har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva, »att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk må i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i statsrådsprokollat angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som må finnas erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdas, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och ett inom det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af grefve C. G. Taube upprättad karta, *afsatt* område för egna hem, omfattande omkring 100 tomter». Fastighetsägareföreningen i Trollhättan har i en skrivelse hos regeringen begärt, att »det nämnda öster om Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till tomter indelade området måtte upplåtas hufvudsakligen åt arbetare eller andra mindre bemedlade för bildande, å billiga villkor, af egna hem».

Den tillsatta kommittén, som hade detta ärende särskildt under behandling, säger, att »för att vinna upplysning angående en antaglig

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.
(Forts.)

medelkostnad för ordnande af ett dylikt egnahemsområde hade på kommitténs uppdrag löjtnanten i väg- och vattenbyggnadskåren O. Nordenstrahl utarbetat kostnadsberäkningar med afseende å en plan, omfattande etthundratjugutvå tomter, hvarvid lagts till grund ett på nya Trollhätte kanalbolags föranstaltande uppgjort förslag till stadsplan å ägorna närmast öster om firman Nydqvist & Holms järnväg, hvilket förslag syntes väl kunna tjäna till ledning för ifrågavarande beräkningar, äfven om detsamma icke vid en blifvande utläggning af stadsplan syntes böra i allt följas».

Kommitténs utlåtande fastslår således icke tomternas belägenhet.

Departementschefen har i fråga om tomtupplåtelsen yttrat på sid. 51 af statsutskottets utlåtande: »Med afseende å hvad sålunda anförts har jag trott det vara lämpligt att för närvarande icke ifrågasätta bemyndigande af Riksdagen att försälja mer än dels de tomter, som äro belägna inom det planlagda området, och dels tomterna inom det egnahemsområde, som enligt kommitténs förslag borde afsättas utanför den nuvarande stadsplanen. Då hela det planlagda området innehåller omkring 61 hektar och till egna hem skulle afsättas närmare 7 hektar, men det till stadsplanens utvidgning afsedda området i dess helhet innefattar öfver 174 hektar, skulle det område, som för närvarande blefve alldeles uteslutet från försäljning, blifva så stort, att staten därigenom finge i sin hand att reglera utvecklingen». Vidare säger statsutskottet på sid. 54 i sin motivering för klämman: »I fråga om tomtupplåtelse till enskilda har af Kungl. Maj:t begärts medgifvande för styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk att verkställa försäljning af tomter dels från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan, hvilket område är beläget väster om firman Nydqvist & Holms järnvägsspår, dels ock från ett mindre område för egna hem, som, enligt hvad af statsrådsprotokollet inhämtas, framdeles kommer att afsättas» — framdeles kommer att afsättas, står det — »inom det öster om nämnda järnvägsspår belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området» — — — — »Hvad af Kungl. Maj:t sålunda föreslagits anser sig utskottet kunna biträda.»

Det är således icke där något fastslaget om tomtplatsernas läge och ej heller i klämman, såvidt jag kan läsa den rätt. Utskottet hemställer nämligen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att Riksdagen må medgifva, att styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk må i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i nämnda statsrådsprotokoll angifna grunder och enligt de särskilda föreskrifter, som må finnas erforderliga och af Kungl. Maj:t utfärdas, ej mindre verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan »samt från ett omkring 100 tomter omfattande område för egna hem, som kommer att afsättas inom det öster om firman Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af grefve C. G. Taube upprättad karta». — — — —

Enligt ordalydelsen i denna punkt skola egnahemstomterna vara belägna på ett för stadsplanens utvidgning afsedt område. Men det området är stort, och det står icke, hvar inom detta område egnahemstomterna skola ligga. De tomterna komma att afsättas. Jag

anser därför, att egnahemsfrågan står öppen så till vida, att platsen för de hundra egnahemstomterna ännu icke blifvit bestämd närmare än så, att de skola ligga inom utvidgningsområdet. Jag anser således, att egnahemsfrågan i Trollhättan icke ligger så illa, som man där befarar. Egna hemmens läge skall anvisas af en blifvande styrelse öfver Trollhätte kanal- och vattenverk; och det blir ju dit, vederbörande, som vilja skaffa sig egna hem, ha att i första hand hänvända sig. Men den styrelsen är ännu icke tillsatt. Jag anser därför, att någon *verklig* grund till oro icke finnes; och det gläder mig. Nekas kan icke, att kanalbolaget behandlat Trollhätteborna väl; men jag är viss på att staten skall behandla dem ännu bättre. De ha sålunda enligt min mening ingenting att frukta af staten, men mycket att hoppas.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.

(Forts)

Jag har, herr talman, nu intet yrkande att göra.

Herr von Friesen: Jag tror mig kunna gifva den föregående ärade talaren rätt i hans uppfattning om utskottets hemställan i den fråga, han berörde.

Jag tror, att, om kammaren godkänner den föredragna punkten, kommer kammaren därmed icke att fastslå den mark, på hvilken egnahemsområdet skall upplätas. Förhållandet är, att vederbörande i Trollhättan sannolikt blifvit missledda genom ett uttryck i den kungl. propositionen. Det heter nämligen där, att vederbörande skall äga »verkställa försäljning af tomter från det till stadsplan indelade området vid Trollhättan och ett inom det öster därom belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda området, sådant det blifvit till sina gränser angifvet å en af greve C. G. Taube upprättad karta, *afsatt* område för egna hem». Det till stadsplanens utvidgning afsedda området är ett stort område och upptager, som herrarne se, denna del på den karta, som här finnes bifogad den kungl. propositionen. Och inom det området ligger det område, som skulle vara afsedt för egna hem; men det är icke riktigt att säga, att inom detta område egnahemsområdet redan är afsatt. Men, som sagdt, ordalydelsen i den kungl. propositionen kunde leda till missförstånd i det hänseendet, och det missförståndet har utskottet sökt att rätta. I utskottets hemställan heter det nämligen — — — »samt från ett omkring hundra tomter omfattande område för egna hem som *kommer att afsättas* inom det öster om firman Nydqvist & Holms järnvägsspår belägna, till stadsplanens utvidgning afsedda område» — —; det är det område jag nyss förut utpekade på kartan. Det finnes visserligen en under bolagets tid uppgjord karta öfver platsen för egnahemsområdet, en karta, som, om jag minnes rätt, är upprättad af en arkitekt här i Stockholm. Enligt den kartan skulle egnahemsområdet intaga så stort utrymme, som jag här nyss utpekade.

Det är klart att inom här utvisade område finnes en hel del andra platser att välja på för egnahemsområdet. Jag tror därför, att om kammaren godkänner utskottets förslag, icke alls fastslås platsen för egnahemsområdet, annat än på det sätt, att egnahemsområdet skall utgöra en ringa del af detta mycket stora område. Och det har heller icke mötet i Trollhättan motsatt sig.

Angående
förvaltningen
af Trollhätte
kanal- och
vattenverk.

Jag tror således, att den önskan mötet i Trollhättan uttalat blifver tillgodosedd genom att man bifaller utskottets förslag, till hvilket jag också, herr talman, ber att få yrka bifall.

(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Westring: Herr talman! Jag skall blott bedja att få bekräfta den uppfattning, som af den föregående talaren här gjorts gällande, att det icke varit meningen i den kungl. propositionen någonting annat, än att inom detta stora område af 174 hektar 30 ar, som han på kartan utvisade, skall afsättas ett område för egna hem. Men hvarest inom detta stora område egna hemmen skola ligga, därom blir ingenting bestämdt genom ett bifall till det förslag, som är framlagdt af utskottet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Efter föredragning härupå af statsutskottets utlåtande, n:o 86, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående flyttning af lifrustkammarens samlingar m. m., lämnades på begäran ordet till

Herr Wavrinsky i Stockholm: Statsutskottets motivering för sin framställning är mycket kort; den innehåller att »utskottet, som, då vederbörande myndigheter numera enats angående lifrustkammarens förflyttning till nordiska museet, icke anser sig böra häremot framställa någon erinran, hemställer, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, må för sin del medgifva», att aftal angående flyttning af lifrustkammarens samlingar träffas, samt att till bestridandet af kostnaderna för flyttning på extra stat för år 1906 anvisa ett anslag af 4,500 kronor.

Icke blott riksmarskalksämberet har förordat, att nödig plats bör beredas inom kungl. slottet genom en dylik förflyttning, utan äfven föreståndaren för lifrustkammaren har godkänt den åtgärd, som af riksmarskalksämberet föreslagits beträffande flyttningen af lifrustkammarens samlingar till nordiska museet. Då härtill kommer, att nationalmusei nämnd tillstyrkt denna förflyttning, som äfvenledes nordiska museets nämnd finner vara lämplig, synes mycket goda skäl hafva förelegat för Kungl. Maj:t att göra denna hemställan och för statsutskottet att tillstyrka densamma.

Men kammaren finner utaf redogörelsen uti utskottets utlåtande, att röster dock höjts däremot, att t. ex. två af nordiska museinämnens ledamöter, riksantikvarien Hildebrand och ingenjör Norström, reserverat sig och gjort invändningar.

»Den förre» — heter det här — »motsatte sig nämndens beslut, enär han icke kunde finna det vara svenska staten värdigt att i en annan institution, i all synnerhet i en som icke vore statsinstitution,

söka inackordering för en gammal, dyrbar, vida känd och vida prisad statssamling.»

Och ingenjör Norström finner, att genom den föreslagna anordningen »blefve denna del af doktor Artur Hazelius' syfte med skapandet af nordiska museet fullständigt förhindrad». »Hvad beträffar förhållandet till staten» — tillägger han vidare — »torde genom mottagandet af lifrustkammarens samlingar det vara omöjligt att undvika ett för nordiska museet såsom fristående institution kanske ödesdigert och för dess fria utveckling hindrande beroende». Dessa invändningar hafva emellertid icke vägt så mycket för statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet som de skäl, hvilka talat för framställningen, och därom har jag icke någonting vidare att säga.

Det är vid denna frågas behandling en annan omständighet, som jag vill framhålla. På sid. 24 finner kammaren, att generalfälttygmästaren gjort framställning om utredning, huruvida icke en hel del af samlingarna i lifrustkammaren borde förflyttas till artillerimuseet i stället för till nordiska museet.

Frågan därom hänsköts till nationalmusei nämnd, hvilken i afgifvet yttrande hemställde: »att den af generalfälttygmästaren begärda utredningen icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda, förrän den af riksmarskalksämhetets underdåniga skrivelse af den 18 juni 1904 framkallade frågan om lifrustkammarens förflyttning från sina nuvarande lokaler i kungl. slottet blifvit slutgiltigt ordnad».

Nordiska museinämnden hemställde däremot, att, »i händelse den föreslagna utredningen funnes böra äga rum, densamma måtte företagas, *innan något vidare åtgjordes i frågan om lifrustkammarens förflyttning till nordiska museet*». Således alldeles motsatt uppfattning.

Då nationalmusei nämnd anbefallts att ånyo afgifva yttrande i ärendet, meddelade densamma att, »då föreståndaren för lifrustkammaren, hvilken det närmast torde åligga att verkställa en dylik utredning, därest den befunnes böra äga rum, på grund af sjukdom fått tjänstledighet och sedan början af år 1905 vistades vid utländsk kurort, nationalmusei nämnd ansåge sig icke böra till behandling upptaga ifrågavarande nådiga remiss, förrän bemäldes föreståndares yttrande föreläge».

Jag har begärt ordet, därför att jag anser att det spelar en stor roll huru denna sak ordnas, och därför att jag vet, att man inom armén väntar att Kungl. Maj:t i god tid skall ägna denna utredning en synnerlig omsorg. Man hoppas, att åtminstone de delar af dessa samlingar, som äro tagna i fält i främmande land och därifrån hit hemförda och hvilka således icke kunna sägas vara prof på någon utveckling af *svensk kultur*, utan äro af den art, att de böra tillhöra artillerimuseum, därför också böra komma dit. Och jag vågar också hoppas att så måtte blifva fallet. Jag finner ett stöd för att herr statsrådet delar denna min uppfattning, då det här heter i hans yttrande till statsrådsprotokollet: »På det att nordiska museets öppnande för allmänheten ej må blifva försenadt genom denna fråga, — angående öfverförande till artillerimuseum af en del af lifrustkammarens samlingar — är det nödvändigt att densamma varder afgjord i så god tid, att den för lifrustkammarens uppställande nödiga utställningsmaterielen kan

beställas redan under hösten 1905.» Allt tyder på att herr statsrådet ägnat frågan i sin helhet nödig omsorg, men jag har begärt ordet för att understryka denna detalj. Jag tror, att man på intresserad håll inom armén har särskild uppmärksamhet på denna angelägenhet, då det befaras, att hvad som anses böra tillkomma artillerimuseum icke kommer dit, utan, för att hålla allt tillsammans, det hela kommer att hamna hos nordiska museet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härefter föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrade anordningar för barnmorskeundervisningen i Stockholm; och

n:o 88, i anledning af väckt motion om afsättande af en procent utaf beloppet af under år 1906 inflytande brännvinstillverkningsafgifter för anordnande af föreläsnings- och undervisningskurser i alkohologi m. m.

§ 13.

*Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.*

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan uppfördt statsutskottets memorial n:o 89, i anledning af Andra Kammarens återremiss å statsutskottets utlåtande n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående brobyggnad öfver Lule älf vid Trångforsen.

Sedan Kungl. Maj:t i en till Riksdagen den 3 februari 1905 aflämnat proposition, under återopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att, till anläggning af en landsvägsbro öfver Lule älf vid Trångforsen i enlighet med en af öfversten m. m. O. J. F. Wijnblad därför upprättad plan, anslag måtte utöfver det belopp, 22,980 kronor, hvarmed de väghållningsskyldiga i Öfver Luleå och Edefors socknars väghållningsdistrikt förpliktats till ändamålet bidraga, kunna från af Riksdagen till understödjande af brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprepning af åar och farleder beviljade medel anvisas utan iakttagande af de för denna fonds anlåtande i allmänhet stadgade villkor, hade statsutskottet, till hvars förberedande behandling nämnda proposition öfverlämnats, i afgifvet utlåtande n:o 62 hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågakarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Hvad utskottet sålunda hemställt hade af Första Kammaren bifallits, hvaremot Andra Kammaren beslutit att till utskottet återremittera detta ärende.

Med anledning af hvad sålunda förekommit hemställde nu utskottet, att Andra Kammaren behagade i denna fråga fatta beslut.

Efter uppläsandet af utskottets hemställan i förevarande memorial samt sedan herr talmannen föredragit den i utskottets utlåtande n:o 62 gjorda hemställan, begärdes ordet af

*Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.
(Forts.)*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Westring: Herr talman, mina herrar! Till en början skall jag be att få uttala mitt beklagande af att jag till följd af en tillfällighet icke kunnat här närvara, då kammaren förra gången behandlade det nu förevarande ärendet. Jag skall emellertid nu söka att besvara de anmärkningar, som riktats mot Kungl. Maj:ts föreliggande förslag.

Första anmärkningen gällde, att ärendet icke blifvit beredt af cheferna för civil- och landtförsvardepartementen i samråd, utan endast af den förstnämnde. Med anledning häraf ber jag att nu få meddela den upplysningen, att jag på grund af detta ärendes beskaffenhet har, såsom alltid i dylika fall plägar tillgå, rådgjort med min kollega, chefen för landtförsvardepartementet, innan ärendet föredrogs i statsrådet, ehuru någon anteckning härom icke kommit att inflyta i protokollet. Detta protokoll visar emellertid, att chefen för landtförsvardepartementet närvarit i statsrådet, då detta ärende där behandlades, och därvid tillstyrkt den af mig gjorda framställningen.

Så anmärktes det vidare, att en bristfällighet vid ärendets behandling föreläge äfven därutinnan, att chefen för fortifikationen icke blifvit i ärendet hörd. Till svar härpå ber jag få hänvisa därtill, att chefen för generalstaben blifvit hörd och att han för sin del förklarar den ifrågavarande bron böra betraktas såsom en oundgänglig del af de vid Boden planlagda försvarsanordningarna. Detta sitt yttrande har han naturligtvis afgifvit på grund af den känedom han tagit såväl af de däruppe pågående fortifikationsarbetena som ock af den genom fortifikationen försorg verkställda utredningen angående försvaret af Boden, och jag har mig dessutom bekant, att han i denna fråga därjämte ingående konfererat med den dåvarande chefen för fortifikationen. Emellertid har jag till kompletterande af utredningen angående nu förevarande ärende fått från den nuvarande chefen för fortifikationen emottaga en promemoria, till hvilken jag anhåller att strax få återkomma.

Jag öfvergår nu till de reella anmärkningar, som framstälts, och hvilka — enligt hvad som vid frågans förra behandling yttrades — vore af större vikt än de nu berörda formella. Därvid ber jag att få hänvisa till en öfver ifrågavarande område, där brobyggnaden skulle verkställas, upprättad karta, som jag här har. Beklagligtvis är denna karta icke sådan, att jag tilltror mig här kunna för kammaren demonstrera densamma, men jag framlägger den nu till kammarledamöternas förfogande.

Hvad nu själfva saken beträffar, så har, såsom bekant, under senare tider med stora kostnader — beträffande långa sträckor uteslutande med statsmedel — anlagts en stor genom Väster- och Norrbotten gående landsväg, hvilken på grund af sin stora betydelse för vårt försvarsväsende blifvit i dagligt tal kallad militärvägen. På sin sträckning närmast Boden — jag räknar nu söderifrån — påträffar denna väg Lule älf, som där bildar ett fall, den s. k. Trångforsen. Öfver denna

Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.
(Forts.)

fors är byggd en järnvägsbro, men icke någon landsvägsbro. När järnvägsbron byggdes, gjordes dess bropelare sådana, att bredvid järnvägsbron skulle kunna sedermera läggas en landsvägsbro. För närvarande måste emellertid de, som färdas å landsvägen och vilja komma öfver till Bodens samhälle och Bodens järnvägsstation, vika af ett stycke innan de komma fram till Trångforsen, för att sedan på en annan väg komma till ett färjställe, där man färjar öfver älven. Där finnes således icke någon bro, utan den enda, som finnes i trakten, är den förutnämnda järnvägsbron, som naturligtvis, sådan den nu är, uteslutande tages i anspråk för järnvägens eget behof. Att det därför för den allmänna samfärdseln till och från det starkt tillväxande Bodens samhälle och fästningen därstädes är af allra största betydelse, om en landsvägsbro öfver älven på ifrågavarande ställe kommer till stånd, är ju alldeles uppenbart, och det synes mig icke heller som om det varit meningen att bestrida detta.

Nu afser emellertid den kungl. propositionen att, hufvudsakligen med anledning af en sådan bro stora militära betydelse, staten skulle till dess byggande bidraga med högre belopp, än som staten i vanliga fall plägar släppa till vid väg- och brobyggnader. Beträffande de anförda siffrorna härvidlag skall jag anhålla att få göra en liten justering. Det har sagts, att förslaget innebär, att staten på grund af denna bro stora militära betydelse skulle få tillsläppa 111,570 kronor. Härmed förhåller sig nu på följande sätt. Konungens befallningshafvande har dömt de vägbyggnadsskyldige i fråga att bekosta utförandet af en landsvägsbro öfver Lule älf vid Trångforsen, men därvid ansett sig icke kunna ålägga dem att bekosta mera än en bro af 3,6 meters bredd, enär en bro med denna bredd skulle vara fullt tillräcklig för den allmänna samfärdseln. En dylik bro skulle betinga en kostnad af 68,940 kronor, enligt härför utarbetadt kostnadsförslag. Nu är emellertid för herrarne väl bekant, hurusom, när det är fråga om utförandet af sådana allmännyttiga företag som det nu ifrågavarande, staten bidrager med två tredjedelar af kostnaden därför. På de vägbyggnadsskyldige skulle således komma 22,980 kronor och på staten 45,960 kronor. Men nu har, med särskild hänsyn till Bodens stora militära betydelse, påyrkats, att denna bro skulle göras med en bredd af, icke 3,6 meter, utan 4,5 meter. I detta sammanhang vill jag nämna, att orsaken till att bron sålunda skulle göras 4,5 meter bred ligger däri, att endast om bron gifves minst den bredden större krigsfordon kunna komma förbi hvarandra på bron. En dylik bro med 4,5 meters bredd skulle komma att kosta 134,550 kronor, enligt gjorda beräkningar. Men då, af ofvan anfördt skäl, de vägbyggnadsskyldige icke ansetts böra betungas med kostnaden för större bro än af 3,6 meters bredd och därför betala sin andel med förutnämnda 22,980 kronor, så skulle staten få lof att släppa till återstoden, 111,570 kronor. Då emellertid, såsom jag ofvan påpekat, staten skulle i alla fall, om bron byggdes med 3,6 meters bredd, släppa till 45,960 kronor, så är det ju endast skillnaden mellan de båda sistnämnda beloppen, eller 65,610 kronor, som tillkomma därför, att bron på grund af *militära* skäl skall göras 4,5 meter bred.

Att en bro å ifrågavarande ställe måste ur försvarssynpunkt sedt

vara af stor betydelse, är alldeles uppenbart. Den skulle ingå såsom ett led i denna stora, genom en betydlig del af Norrland gående väg, som skall leda fram till Bodens fästning, och den ligger inom fästningens område. Jag tror heller icke, att det varit meningen att bestrida den stora militära betydelsen af en sådan bro, utan de gjorda anmärkningarna hafva väl hufvudsakligast gått ut därpå, att, enär det blifvit i chefens för landförsvardepartementet föredragning omtaladt, hurusom vid Bodens fästning skulle anläggas ytterligare tvenne broar, en öfver Lule älf och en öfver Bodån, utredning ej förebragts, huruvida alla dessa broar kunna anses vara på en gång behöfliga. Till utredning af detta förhållande skall jag be att få läsa upp den promemoria, som jag nyss nämnde mig hafva erhållit från den nuvarande chefen för fortifikationen. Han säger däri så här:

Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.
(Forts.)

»Fästningen Boden delas i tvenne delar af den breda och här starkt forsande Lule älf, öfver hvilken inom fästningens område icke finnes någon fast förbindelseled utom järnvägsbron vid Trångforsen.

För fästningens försvar är det oundgängligen nödvändigt att hafva minst tre broar öfver älfven, på det att trupper, materiel och förråd må kunna föras fram på kortaste och bästa väg till de ställen, där de behöfvas.

Den starka ström, som den breda älfven har å vissa sträckor inom fästningens område, lägger emellertid hinder i vägen för byggandet vid krigsutbrott af provisoriska broar tillräckligt hastigt och belägna å de ur militärisk synpunkt lämpligaste ställena, hvartförutom behovet af permanenta förbindelser öfver älfven *redan i fredstid* är oafvisligt.

För att tillgodose detta militära behof af förbindelser blir det därför nödvändigt att redan i fredstid bygga *permanent* broar vid de viktigaste öfvergångsställena. Om fordringarna nu begränsas till endast två sådana, så är anledningen därtill dels önskan att spara statens medel, dels *möjligheten* att kunna under krigstid åstadkomma den tredje förbindelsen.

I det af Kungl. Majt af innevarande års Riksdag begärda anslaget till Bodens fästning är äfven inräknad kostnaden för byggandet af *en* bro öfver Lule älf, hvilken bro uteslutande är betingad af de militära behofven dels under fredsöfningarna, dels och hufvudsakligen under krigstid, för att kunna uppehålla en, så långt förhållandena det tillåta, *skyddad* förbindelse mellan fästningens öster och väster om älfven belägna delar. Bron har man nämligen tänkt sig förlagd något norr om Bodåns utlopp i Lule älf, hvarigenom bron både kommer att ligga bekvämt till för de trupper, som från kasernerna skola begifva sig till befästningarna, truppförbandens skjutbanor och artilleriets skjutfält väster om älfven, och blir skyddad mot skott och insyn från väster af det 60 m. höga Slumpberget.

Men denna bro, hvilken ur *militär* synpunkt är den nödvändigaste såsom belägen på det bäst skyddade stället af älfven, är, enligt hvad ofvan anförts, icke till fyllest. Man har alltid räknat på att för militära ändamål kunna använda älfven den landsvägsbro, som man antagit skola i alla händelser komma att förr eller senare byggas öfver Trångforsen, där den nyanlagda stora militärvägen passerar älfven och går in i fästningen. Det har nämligen aldrig kunnat tänkas att staten.

Angående
 brobyggnad
 öfver Lule
 älf vid Trång-
 forsén.
 (Forts.)

sedan den anlagt en bred och god väg ända fram till Trångforsén, icke också skulle medverka till anordnande af bro öfver forsén af sådan beskaffenhet, som trafiken å militärvägen betingar.

Under fredstid blir Trångforsbron af stor nytta, synnerligast för artilleriet, då det skall begifva sig till norra delen af dess skjutfält, och under krigstid är denna bro nödvändig för förbindelsen inom det dubbla brovärdet och till de närmast därintill belägna försvarsverken.

Ur den allmänna samfärdselns synpunkt är, såsom af vederbörande myndigheter framhållits, anläggandet af Trångforsbron väl motiveradt. Till hvad af dem blifvit anfördt må emellertid här läggas, att denna bro i själfva verket är den enda af de två broarna i fråga, som kan användas för denna samfärdsel, ty den sydligare, något norr om Bodåns utlopp i Lule älf föreslagna, förer till de områden å älfvens västra strand, där truppersnas skjutbanor och skjutfält äro afsedda att förläggas, och den väg som för allmänna samfärdseln måste anläggas västerut från bron skulle alltså komma att gå öfver nämnda skjutbanor och skjutfält, hvarigenom hinder såväl för öfningarna som för samfärdseln skulle uppstå.

För all trafik från Vittjärf och de norr därom vid älfven liggande orterna blir Trångforsbron därjämte den kortaste vägen till trakten väster om älfven.

Bredden på denna bro antogs i 1895 års förslag till 3,6 meter, men denna bredd är icke för militära ändamål tillräcklig, då den icke medgifver att två krigsfordon passera förbi hvarandra.

Hvad slutligen beträffar den föreslagna bron öfver Bodån, hvilken å bildar de inom fästningsområdet belägna sjöarnas utlopp i Lule älf, så har denna bro betydelse endast för den lokala samfärdseln mellan områdena å ömse sidor om nämnda å och kan naturligtvis icke ersätta någon af de ofvan berörda broarna öfver Luleälfven.»

Med anledning af den utredning, som sålunda gifvits i denna promemoria, torde det få anses uppenbart, att den nu i statsutskottets föreliggande betänkande omnämnda brobyggnaden ingalunda blir obehöflig genom tillkomsten af de broanläggningar, som äro ifrågasatta på chefens för landtförsvarsdepartementet föredragning, och hoppas jag vid sådant förhållande, att kammaren måtte bifalla Kungl. Majts förevarande proposition.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet beklagade, att han icke kunnat närvara vid detta ärendes föregående behandling här i kammaren, likasom han ock beklagade — om jag nu fattade honom rätt — att i statsrådsprotokollet icke blifvit intagen någon anteckning därom, att detta ärende blifvit beredt gemensamt af herrar chefer för civil- och landtförsvarsdepartementen. Jag torde vara berättigad att till dessa beklaganden för egen del foga ett beklagande, att det nyss upplästa utlåtandet af chefen för fortifikationen icke förelegat, då detta ärende blef inför Konungen i statsrådet föredraget, och således icke heller förelegat, då ärendet behandlades inom statsutskottet, utan att utlåtandet först nu och på en väg, som för öfrigt är i mycket ringa grad att rekommendera, nämligen på promemorie-vägen, kommit till Riksdagens kännedom.

Hvad nu själfva saken beträffar, så ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att det är alldeles tydligt, att en landsvägsbro öfver Lule älf vid Trångforsen, byggd på sätt som nu af Kungl. Maj:t ifrågasättes, *kan* vara fördelaktig och vid åtskilliga tillfällen användbar ur militär synpunkt, att den således *kan* vara af betydelse i fredstid och att den *är* af betydelse i krigstid. Men det är, enligt mitt förmenande, ännu icke utredt, att denna brobyggnad med 4,5 meters bredd är *nödvändig* uti fredstid, och icke heller att den är *nödvändig* i krigstid.

Äfven jag har, sedan ärendet sist var före här, hänvänt mig till chefen för fortifikationsdepartementet, och denne har till mig yttrat — och detta står för ingen del i strid med hvad herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss uppläste —, att på den plats, där järnvägen går öfver Trångforsen, där behöfves det i krigstid en bro. I fredstid, sade han mig, vore den icke nödvändig, då däremot den bro, som å den af herr statsrådet och chefen för civildepartementet här företedda kartan är utmärkt med de två röda strecken, enligt hans förmenande vore nödvändig äfven i fredstid ur militär synpunkt. Efter det att chefen för fortifikationsdepartementet lämnat mig detta besked, hvarvid han således betonat, att det i krigstid behöfdes en bro på ungefär denna nu föreslagna punkt, tillfrågade jag honom: »kan en bro slås där under krigstid, och — om så är fallet — huru lång tid kan det då gå åt för att slå denna bro?» På denna fråga svarade han mig, att naturligtvis kunde den behöfliga bron under krigstid slås i selet ofvanför forsen, och att till denna broslagning skulle åtgå en tid af 8, högst 14 dagar. Då så är förhållandet, så synes det mig allt fortfarande — äfven efter de upplysningar, som här nu blifvit lämnade —, att då Riksdagen tillåtit sig att sätta ett frågetecken för den bro, som af chefen för fortifikationsdepartementet har betecknats såsom den nödvändigaste, och velat hänvisa frågan om den bron till den utredning, som Riksdagen begärt och som naturligtvis skall föreligga till nästa Riksdag, innan frågan om anslag till Bodens bestående på nytt kommer före, Riksdagen kan hafva allt skäl att begära, att frågan äfven om denna, nu å bane varande bro, som är betecknad såsom den mindre nödvändiga, måtte underkastas förnyad utredning och pröfning. Jag har af de skäl, som framförts af herr statsrådet och chefen för civildepartementet, icke blifvit öfvertygad om annat och mera än att man kan beteckna denna bro alldeles såsom han betecknade den, nämligen »såsom ingalunda obehöflig», men man kan icke gå därhän, att denna bro är nödvändig såsom militärbro. Under sådana förhållanden och då det synes mig riktigt, att hela denna fråga om dessa broar öfver Lule älf kommer att undersökas och utredas i ett sammanhang och att representationen sedan blir i tillfälle att vid nästa riksdag i ett sammanhang pröfva dessa frågor, tillåter jag mig att vidhålla mitt yrkande. Jag yrkar således afslag å såväl utskottets framställning i betänkandet n:o 62 som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Granlund: Efter den utredning, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet lämnat beträffande denna bro militära

Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.
(Forts.)

Angående
brobyggnad
öfver Lule
älf vid Trång-
forsen.
(Forts.)

värde, har jag naturligtvis icke mycket att tillägga. Såsom herr statsrådet nämnde, har trafiken öfver älfven hittills ombesörjts vid ett färjställe, beläget ungefär en kilometer från den föreslagna bron vid Trångforsen, men allt efter som trafiken är från antagit större och större dimensioner, har också behovet af en bättre förbindelse öfver älfven gjort sig allt mera kännbart, och detta behof har framträd med ännu större styrka, sedan den förut omnämnda vägen mellan Älfsbyn och Boden kommit till stånd. En bro öfver Lule älf vid Trångforsen är således af behovet synnerligen påkallad.

Hvilken betydelse denna bro skulle hafva äfven för militära ändamål, det har redan blifvit omnämndt. Jag skall blott be att få påpeka för herrarne -- och det synes för öfrigt på den karta, som nyss blifvit lämnad till kammarens ledamöter -- att strax norr om den plats, där den nu föreslagna bron skulle byggas, ligger det s. k. Gammalängsberget. Detta är redan nu befästadt och kommer väl att än ytterligare befästas. På södra eller sydvästra sidan af Lule älf åter ligger en vidsträckt, omkring 8—10 kilometer bred slättbygd, som delvis är mycket tätt befolkad. Öfver denna slätt går nu dels den nyssnämnda militärvägen, dels norra stambanan. Jag föreställer mig nu, att vid ett eventuellt krigstillfälle besättningstrupperna på detta ställe skulle icke endast och allenast hafva att dirigera elden från fortet mot den anryckande fienden, utan det blefve väl också nödvändigt att en eller annan gång göra ett utfall mot den anryckande fienden. Komme en fiende tågande från söder eller sydväst, och besättningen blefve tvungen att göra ett utfall, så skulle den — sådana förhållandena nu gestalta sig — hindras däraf, att det icke finnes tillräcklig förbindelse öfver älfven. Och ännu sämre skulle det kanske ställa sig, om trupperna befunne sig söder om Lule älf och blefve anfallna af en öfverlägsen fientlig styrka, för hvilken de måste draga sig tillbaka. I saknad af öfvergång öfver älfven komme de då i samma kinkiga dilemma som Karl XII:s trupper vid Dnjepr. Äfvenså föreställer jag mig, att krigsmateriel, hästar och tungt artilleri m. m. måste forslas öfver på denna plats, och att därför erfordrades en bro. Allt synes mig således tala för att den föreslagna bron i militärt hänseende skulle hafva ofantligt stor betydelse.

Nu nämnde herr Bergström, att man kunde i krigstider slå en bro i selet där ofvanför. Men jag vill nämna för herrarne, att detta kanske vore lättare sagdt än gjordt, ty vattenståndet i Lule älf är mycket oregelbundet, ibland lågt och ibland högt, hvarförutom det är ganska stark ström öfver detta sel. Det var också rätt stora svårigheter, man hade att kämpa med, då järnvägsbron byggdes. Man kan därför tryggt påstå, att det icke skulle gå alldeles så lätt att på kort tid slå en bro öfver detta breda sel. Det är väl då icke skäl för handen att spara med brons byggande, tills kriget är öfver oss. Då får man kanske helt andra göromål än att slå broar öfver Lule älf. Man har också sagt, att det väl icke kan vara någon fara att uppskjuta brobyggnaden, tills man hunnit få en fullständigare utredning. Ja, utredningen i all ära, men jag kan sannerligen icke inse, hvad man här skulle vinna för klarheter med en ytterligare utredning. De militära myndigheterna hafva lämnat utredning, och herr statsrådet

och chefen för civildepartementet har också lämnat utredning. Hvad göres oss då egentligen mera vittne behof? Icke kan jag inbilla mig, att en blifvande utredning skulle komma att pruta af en smula på hvad som nu här är föreslaget. Men om nu så skulle vara, att man af en ytterligare utredning skulle kunna vänta en ändring, så skulle väl denna gå i riktning af en ökning af befästningsanläggningarna.

Men, säger man, det har ju ändå ingen skada skett, om man uppskjuter byggnaden ännu något år. Hvad detta beträffar vill jag säga, att jag visserligen icke rådgjort med de väghållningsskyldige inom Edefors och Öfver-Luleå socknar om huru de komma att förhålla sig, om Kungl. Maj:ts förslag här afslås, men jag föreställer mig, att de väghållningsskyldige, som blifvit ålagde att bygga en bro, gjorde klokt i att taga itu med brobyggnaden så fort som möjligt. Ty dels är behofvet af en bättre samfärdsel nu större, än det någonsin varit, — det är rent af aktuellt nu — dels råder nu arbetsbrist i dessa trakter, i följd hvaraf dagspenningen där nu sjunkit ned till ett minimum. Vägbyggnadsstyrelsen däruppe skulle därför göra en affär med att taga itu med brobyggnaden genast! Men om där nu bygges en eller annan landsvägsbro af föreslagen bredd, är det ju klart, att om det blir nödigt och nödvändigt, att en bredare bro bygges, detta då blifver staten mycket dyrare. Det är nog nödvändigt, att fästningsbygget vid Boden synas i sina sömmar. Men jag tror, mina herrar, att vi böra syna det så, att icke tyget slites sönder. Om vi skola ha en fästning vid Boden är det väl allt skäl, att denna fästning göres så effektiv och så försvarsduglig som möjligt. I annat fall tycker jag det är ren dårskap att på denna fästning offra ett enda öre.

Herr talman, på de grunder jag anført skall jag tillåta mig att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herr *Ahlstrand*.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner i ärendet, biföll kammaren utskottets hemställan i utlåtandet n:o 62.

§ 14.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 90, i anledning af Riksdagens år 1904 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1903.

§§ 1—3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Lades till handlingarna.

*Angående
brobyggnad
öfver Luleå
älven vid Trång-
forsen.
(Forts.)*

§§ 5 och 6.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§§ 7 och 8.

Lades till handlingarna.

§ 15.

*Angående
afskrifning af
återstående
köpeskillingen
för hemman
och lägenheter,
som få till
skatte lösas.*

Till afgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande, n:o 91, angående väckt motion om afskrifning af återstående köpeskillingen för hemman och lägenheter, som få till skatte lösas.

I en inom Andra Kammaren väckt, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad motion, n:o 4, hade herr *N. Andersson* i Pettersborg föreslagit, att Riksdagen måtte besluta, att den återstående skatteköpeskillingen skulle afskrifvas för alla de hemman och lägenheter, som finge till »skatte» lösas.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Andersson* i Västra Nöbbelöf och *Nilsson* i Skärhus.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, yttrade motionären,

Herr *Andersson* i Pettersborg: Herr talman! Vid försvaret af min motion skall jag börja med hvad utskottet säger i slutet af sitt betänkande, nämligen att någon rättslig grund för den ifrågasatta köpeskillingens efterskänkande icke kan åberopas. Jo, mina herrar, jag har i motionen framhållit, att denna köpeskillning är en grundskatt och att den är en grundskatt jämställd med hvad vi kalla salpeterskatt, skall jag söka bevisa. Tillkomsten af detta skatteköpssystem daterar sig från år 1634, då efter det för svenskarna olyckliga slaget vid Nördlingen Axel Oxenstierna yttrade, att vi voro tvungna att visa tänderna. Inkomsterna därpå voro sålunda likaväl som salpeterskatten anslagna för krigsändamål. Dessa lägenheter åliggande afgifter äro således att anse såsom grundskatter, och då alla andra grundskatter äro afskrifna, bör enligt mitt förmenande äfven denna grundskatt försvinna. Skatteköpeskillingen grundar sig på kronan behållna och kronan anordnade räntor. Då nu dessa räntor äro afskrifna, kan det väl icke vara skäl att bibehålla dessa skatteköpeskillingar, då grunden för deras erläggande sedan blifvit afskrifven.

Dessutom medför deras bibehållande en massa oegentligheter. I afseende därpå skall jag blott be att få uppläsa hvad en aktad ledamot af Första Kammaren och före detta ordförande i lagutskottet anförde, då frågan var före år 1870:

»Då jag äger någon erfarenhet i den fråga, som nu är föremål för diskussion, har jag ansett mig skyldig att därom yttra mig.

Den siste värde talaren uppgaf bland motiverna till den kungl. propositionen den större rättssäkerhet och den trygghet i äganderätten, som därigenom skulle uppstå; och detta är utan tvifvel rätt. Han omnämnde äfven, att i åtskilliga landsorter fastebref blifvit å kronohemman utfärdade, hvilket också är sant. Detta har tillgått på sådant sätt, att domare i förra tider, vid lagfartsansökningar och pröfning af äganderätten, ansett densamma styrkt genom endast bouppteckning och arfskifte. Då nu ej sällan händt, att ett kronohemman, som en afliden i lifstiden innehaft, blifvit i bouppteckningen efter honom upptaget såsom kronoskatte och domaren, om detta hemman sedan försålt och därmed lagfart, ansett äganderätten styrkt därigenom att egendomen enligt den företedda bouppteckningen arffallit och att den enligt arfskiftet blifvit behörigen delad, så har därigenom inträffat, att fastebref kommit att utfärdas å ganska många kronohemman, hvilka sedan gått i köp och in-tecknats såsom andra kronoskattehemman, och jag har själf meddelat både lagfart och in-teckning i kronohemman, hvilka sedan befunnits vara af krononatur, ehuru vid lagfarts- eller in-teckningsansökningen å dem företetts fastebref. Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län utfärdade för några år sedan en kungörelse med uppgift å alla kronohemman och lägenheter inom länet, samt uppmanade däri innehafvarne att lösa dem till skatte. Det befanns då, att bortåt 100 sådana hemman och lägenheter funnos inom länet och jag erfor att omkring 20 af dem på förenämnda sätt blifvit lagfarna. Ja, jag har, såsom jag nämnt, själf varit utsatt för att meddela lagfart å och in-teckning i sådana hemman på grund af företett fastebref, och jag har själf afdömt tvister, som uppstått därigenom att kronohemman blifvit försålda såsom kronoskattejord, därvid säljaren dragit ut på rättgången och under tiden skatteköpt jorden, så att han kunnat lämna den såsom kronoskatte. Det är därför klart, att om, på sätt i den kungl. propositionen blifvit föreslaget, kronohemmanen omföras till skatte, så skall däraf en stor trygghet i äganderätten uppstå, som nu ej finnes. Förlusten för kronan häraf skulle i sanning vara ingen. Jag vill såsom exempel i afseende härå nämna, att jag i ett och samma hemman köpt $\frac{1}{4}$ mantal krono- och $\frac{1}{4}$ mantal kronoskatte, därvid jag fick gifva mera för krono- än för kronoskattehemmandelen. Vid lagfart af kronoskattehemmanet fick jag däremot betala mera i charta sigillata, än jag betalade i skattelösen för kronohemmanet till kronan; således skulle, om än skatterätten medgäfvos utan dylik lösen, någon egentlig förlust för kronan därigenom icke uppkomma. Besittningsrätten till kronohemman anses dessutom af folket så säker och tryggad, att deras innehafvare anse sig såsom ägare af desamma och i själfva verket sitta och en kronoåbo säkrare på sitt hemman än ägaren af ett skattehemman å sitt, enär det förra hemmanet hvarken kan in-tecknas eller säljas för innehafvarens skulder, hvilket äfven innebär ett undantagsförhållande. Därtill kommer den orättvisan, att, då ett kronohemman arffaller, äldste sonen ensam öfvertager besittningsrätten till hela hemmanet, enär, såsom vi veta, kronohemman utgöra verkliga fideikommissor i innehafvares händer.

Att emellertid på det sätt, som den förste talaren föreslagit, bestämman en preskriptionstid för skatteköp, efter hvilken förlopp dessa

*Angående
afskrifning af
återstående
köpeskillingen
för hemman
och lägenheter,
som få till
skatte lösas.*
(Forts.)

Angående afskrifning af återstående köpeskillingen för hemman och lägenheter, som få till skatte lösas.
(Forts.)

hemman skulle säljas på auktion, skulle leda till en stor orättvisa och ett upphäfvande af nu gällande lag, enligt hvilken kronohemman blifvit upplättna under ständigt besittningsrätt, enär, enligt nämnde talares förslag, skulle följa, att nuvarande innehafvare blifva vräkt från sina hemman, om de försumma att förskaffa sig skattemannarätt. Det lär ej finnas någon annan väg för genomförande af ifrågavarande förändring än den, som nu blifvit i den kungl. propositionen anvisad, och någon förlust för kronan skulle, såsom jag nämnt, däraf icke uppstå, men rättssäkerheten vinna därpå.»

I anledning af detta yttrande skall jag i likhet med honom taga mig friheten återropa ett fall, som inträffat i orten. En ägare till en sådan lägenhet, som nu är i fråga, en handlande, gjorde för några år tillbaka konkurs. Lägenheten såldes då på exekutiv auktion och kostade, om jag icke missminner mig, 10 à 12 tusen kronor. Enligt 1723 års förordning skulle emellertid den, som köpte lägenheten, vara lagligen skyldig afträda densamma till konkursgäldenären.

Vidare skulle det vara en ren ekonomisk fördel för staten att blifva dessa små kronolägenheter kvitt, ty, såsom framgår af motionen bifogade bilagor, utgöras dessa hufvudsakligen af mycket små lägenheter, för hvilka skatteköpeskillingen utgör allenast små belopp på 3: 40, 1: 90, 3: 70 o. s. v. Enligt författningarna skall hvart tredje år hållas besiktning å lägenheterna, som förrättas af kronobetjäningen med biträde af två nämndemän. Dessa äga, som vi veta, uppbära ett dagtraktamente af 4 kronor 50 öre per dag jämte skjutsersättning. Det måste sålunda gifvetvis vara en stor förlust för staten att nödgas bekosta dessa syner. Från landskamreraren i Malmöhus län har jag erhållit uppgiften, att influtna skatteköpeskillingar utgjorde år 1904 50: 25, år 1903 34: 33, år 1902 21: 71, 1901 55: 40, 1900 12: 02, eller tillhoppa under dessa fem år 173 kronor 71 öre. Herrarne kunna däraf finna, att dessa belopp icke kunna räcka långt till bestridande af de nämnda syneförrättningarna.

Slutligen vill jag understryka jämväl en annan oegentlighet, som den af mig nyss citerade ledamoten af Första Kammaren och före detta ordförande i lagutskottet framhållit, nämligen att om en dylik lägenhetsinnehafvare dör, skall lägenheten icke gå i arf till barnen gemensamt, utan äldste sonen och, om ingen son finnes, äldsta dottern erhåller hela lägenheten.

Kan det under sådana förhållanden vara skäl att bibehålla en sådan oegentlighet som dessa skatteköpeskillingar. Jag kan icke finna det.

På dessa grunder skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till min motion.

Herr Boström: Då den siste ärade talaren yrkade bifall till sin motion, skall jag be att få med några ord bemöta hans anförande. Han utgår därifrån, att genom de ifrågavarande hemmanens och lägenheternas öfverförande till skatte skulle beredas en del fördelar, särskildt att det för mindre bemedlade skulle blifva lättare att öfvertaga dylika lägenheter på grund däraf, att de, om de öfverfördes till skatte, skulle kunna intecknas, hvilket däremot nu icke är förhållandet. Detta är nog riktigt, men jag tror dock icke, att motionären genom ett bi-

fall till motionen skulle vinna det mål han åsyftat, då en del andra bestämmelser i gällande lagstiftning angående rätt att i vissa fall er-
hålla skattelösen å kronoegendomar, som fortfarande skulle stå kvar, i mångt och mycket skulle stå hindrande i vägen härför.

Motionären har för ett fögderi anført en uppgift på de köpeskillings-
belopp, om hvilka här är fråga, och dessa belopp växla från 1 kr. eller något mindre till 3 kr. och något däröfver. Det är emellertid icke köpeskillingsens storlek, som här är afgörande, ty frågan i afseende härå är väl tämligen lätt reglerad, men innan man får skatteköpa dessa hemman och lägenheter och de således öfverföras från krono till skatte, erfordras också behörig utredning angående innehafvarens besittningsrätt och att denna skall hafva funnits lagligen be-
fästad; först sedermera kan det blifva fråga om lägenhetens öfverförande från krono till skatte. Hvad erfordras nu för en sådan lagligen befästad besittningsrätt? Jo, det erfordras, att innehafvaren af ett kronohemman skall hos Konungens befallningshafvande göra an-
mälan och söka få inrymning i hemmanet; följer sedan icke klander inom natt och år, är han berättigad till ovillkorlig införsel, hvarefter lägenheten kan ifrån krono till skatte omföras, därvid dock i vissa fall ytterligare tillkommer den fordran, att han skall befinnas hafva fullgjort stadgad byggnadsskyldighet m. m. Allt detta skulle, äfven om motionen bifölles, fortfarande komma att stå hvar, och vi se sålunda, att det alls icke är köpeskillingsens storlek, som spelar någon afgörande roll i fråga om öfverförandet af dessa lägenheter från krono till skatte, utan helt andra förhållanden. Dessutom torde vi också böra komma ihåg, att denna fråga äfven berör bördsrätten, hvarför man äfven måste taga hänsyn till hithörande förhållanden, om man skall komma till något resultat.

På grund af dessa nu i korthet framhållna skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Pettersborg: Den siste ärade talaren ville, om jag icke missuppfattade honom, bland annat framhålla, att en utredning af frågan vore erforderlig. Ja, mina herrar, jag har icke förutsatt något annat, men den kommitté, som af Kungl. Maj:t, då frågan förra gången var före, tillsattes för att verkställa en utredning och afgifva förslag i ämnet, har också förebragt erforderlig sådan utredning. Denna kommitté bestod af landshöfdingen A. P. Sandström, kammarrådet J. Falkman, sekreteraren C. G. Stuart, landskamreraren F. H. Gasslander och kamreraren N. A. Fredin. Jag tror, att dessa herrar voro väl så mycket inne i frågan som den ärade utskottsledamoten.

Vidare yttrade den ärade talaren, att det skulle vara en jämförelsevis lätt sak för dessa små lägenhetsinnehafvare att erlagga den stadgade köpeskillingen. Jag har dock här i min hand ett upplåtelsebref från 1854, i hvilket köpeskillingen är bestämd till 1 rdr. 54 öre, men detta skatteköp har likväl kostat vederbörande öfver 50 kronor. Under sådana förhållanden kunna herrarne förstå, att det icke är så lätt att förvärfva skatterätt till dessa lägenheter.

Det är icke heller några större lägenheter, om hvilka här är fråga, utan enigt de upplysningar, jag inhämtat i kammärkollegium, gäller

Angående afskrifning af återstående köpeskillingen för hemman och lägenheter som få till skatte lösas. det uteslutande smålägenheter, åtminstone i södra och mellersta Sverige. Jag ber eder därför, mina herrar, om I viljen hjälpa de små hemmans- och lägenhetsinnehafvarne att bifalla förslaget på grund af den utredning, som förelegat alltsedan år 1870. Anledningen, hvarför frågan då föll, var till stor del, ehuru det icke omnämndes i debatten, de inlägg i frälsebondefrågan, som gjorts af en korporal Tullberg.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen.

(Forts.)

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman! För min del får jag säga, att äfven jag skulle anse, att kammaren handlade riktigast, om den bifölle motionen. Att den kungl. proposition, som afgafs år 1870 och i hvilken föreslogs, att ifrågavarande lägenheter skulle utan särskild köpeskillings erläggande upplåtas under skattemannarätt, icke blef af Riksdagen bifallen, berodde endast därpå, att man trodde, att skatteköpen skulle gå så fort. Det hade nämligen under några år visat sig, att skatteköp försiggått i en högst väsentlig utsträckning. Blott några få år senare återkom emellertid frågan i en motion, och då visade det sig, att de större hemmanen visserligen blifvit skatteköpta i betydlig utsträckning, men att detta endast i en högst liten skala och nästan icke alls var fallet med smålägenheterna. För statsverket spelar den ifrågavarande köpeskillingen, som ju endast uppgår till 1 krona à 1 krona 50 öre för hvarje lägenhet, alls ingen roll, men saken kan spela en ganska stor roll för dessa små lägenhetsinnehafvare, hvilkas ställning jag anser, att vi böra behärta.

Jag anser därför, att kammaren gör rätt i att tillmötesgå motionärens framställning, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Boström: Motionären yttrade, om jag hörde rätt, att han förutsatt, att en utredning i frågan skulle verkställas. Något dylikt framgår dock icke af motionen, där han endast yrkar, att Riksdagen ville besluta, att den återstående skatteköpeskillingen afskrifves för alla de hemman och lägenheter, som få till »skatte» lösas. Hade det varit fråga om en utredning, är det ju möjligt, att statsutskottet kommit till ett annat resultat, men såsom frågan nu ligger, tror jag ej, att man kan komma till något annat resultat än bifall till utskottets hemställan, hvilket jag fortfarande yrkar.

Herr Andersson i Pettersborg: Den siste talaren låter förstå, att han skulle hafva kunnat biträda motionen, om det hade varit fråga om att begära en utredning af saken. Hvilken ytterligare utredning erfordras väl i frågan än den, som förefinnes i kommitténs utlåtande och den kungl. propositionen af år 1870? Jag kan icke förstå, att man skulle behöfva skrifva till Kungl. Maj:t och begära någon ny utredning, ty en sådan tyckes mig vara fullständigt öfverflödig.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Härmed var öfverläggningen slutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag å berörda hemställan

och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen, som nu till proposition upptog dessa yrkanden, förklarade sig anse det förstnämnda yrkandet hafva flertalets mening för sig. Herr Andersson i Pettersborg begärde emellertid votering; och blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 67 ja mot 65 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Statsutskottets häruppå föredragna utlåtande n:o 92, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa undersökningar rörande fiske- och mindre hamnar, blef af kammaren godkändt.

§ 17.

Slutligen föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 53, i anledning af väckt motion angående införande af proportionellt valsätt vid kommunala val.

Lagutskottet hade till behandling fått emottaga en inom Andra Kammaren af herrar *J. Nydal* och *G. W. Roos* väckt motion, n:o 174, hvori föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser rörande proportionell metod vid val af kommunalnämnd, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, landstingsmän, taxeringsnämnd äfvensom vid de öfriga kommunala val, där sådant lämpligen kunde åga rum.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade beträffande motiveringen afgifvits af herr *Lindhagen*, med hvilken herr *Jansson* i Edsbäcken hufvudsakligen instämt.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af:

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! Jag vill till protokollet få antecknad, att jag icke kan vara med om de uttalanden, lagutskottet gjort i förevarande betänkande. Och särskildt finner jag

*Angående
införande af
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.*

Angående
införande af
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.

(Forts.)

mig föranlåten att för min del protestera mot uttalandet i de sista raderna af utskottets betänkande, hvilka hafva följande lydelse:

»Utskottet håller dock före, att, äfven om man vore aldrig så öfvertygad om det proportionella valsättets förträfflighet och tillämplighet, det i allt fall icke vore lämpligt och välbetänkt att i fråga om dess genomförande göra början med valen å det kommunala området.»

Några motiv för detta uttalande har utskottet icke förebragt, och jag tror, att några sådana icke heller finnas. *Ett* är säkert, att rikets ständer i början af 1860-talet tänkte annorlunda. Då började man med reformerna på det kommunala området och fortsatte omedelbart därpå på det politiska. Jag tror, att det varit lyckligt, om *vi* följt det exemplet.

Jag skulle kunna anföra flera omständigheter, som tala för en reform i den riktning motionärerna tänkt sig densamma, men jag inser, att detta under nuvarande omständigheter föga gagnar, och skall därför inskränka mig till detta korta uttalande.

Häruti instämde herr *Tamm*.

Herr Nydal: Herr talman! Då lagutskottet enhälligt afstyrkt den föreliggande motionen, skall jag icke tillåta mig att yrka bifall till densamma, och jag skall därför ej heller ingå på någon utförligare granskning af utskottets motivering, så mycket mindre som jag tror, att stämningen bland kammarens ledamöter, i denna sena förmiddagstimm och då påskferierna vinka, icke är gynnsam för något längre anförande. Jag skall inskränka mig till några få ord.

Herr Roos och jag hafva i vår motion hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till bestämmelser rörande proportionell metod vid val af kommunalnämnd, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, landstingsmän, taxeringsnämnd äfvensom vid de öfriga kommunala val, där sådant lämpligen anses kunna äga rum».

Detta har utskottet afstyrkt, icke därför att utskottet anser det proportionella valsättet i och för sig vara ett mindre godt och användbart valsätt, utan emedan utskottet håller före, att detta valsätt icke vore lämpligt vid kommunala val, och att i alla händelser det icke vore lämpligt och välbetänkt att göra början därmed på det kommunala området. Nå, hvarför icke det? Jo, utskottet tror, att den graderade röstskalan skulle medföra »en ytterligare ökning af de praktiska svårigheter, hvilka visat sig vara förbundna med dylikt valsätt». För min del tror jag, att antydda svårigheter icke skulle i afsevärd mån ökas vid tillämpning af den graderade röstskalan, och jag skulle för denna min mening kunna åberopa uttalanden af personer, som äro erkända auktoriteter på detta område. Jag vill endast erinra om hvad aktuarien I. Flodström i sin bekanta bok om »de proportionella valmetoderna» i detta afseende yttrar. Han säger: »Flertalet af de proportionella valmetoderna kunna utan svårighet — utan svårighet, säger han — tillämpas äfven vid användningen af graderad röstskala».

Utskottet säger vidare: »Jämväl i öfrigt torde de förhållanden, under hvilka de kommunala valen äga rum, i allmänhet icke vara

synnerligen väl ägnade för genomförande af proportionella valmetoder.» Därmed torde utskottet mena, att våra kommunalordförande icke skulle äga förmåga att reda sig med det proportionella valsättet. Om detta är meningen, tror jag, att utskottet öfverdrifver våra kommunalordförandes okunnighet och olärlighet. Enligt mitt förmenande kan hvarje normalt utrustad person med vanlig folkskolebildning mycket snart sätta sig in i användandet af de lättare, mera praktiska metoderna, till exempel den, som regeringen föreslår. Men om också det proportionella valsättet skulle vara och förblifva hebreiska för åtskilliga kommunalordförande, så är det ju icke sagdt, att detta valsätt, att börja med, skulle föreskrifvas såsom *obligatoriskt* vid alla kommunala val. Hvad beträffar val af landstingsmän, har jag för min enskilda del tänkt mig, att dessa val i sammanhang med införande af proportionella val skulle blifva omedelbara, och i så fall torde man icke behöfva befara, att kompetenta valförrättare skulle komma att saknas.

Angående
införande af
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.

(Forts.)

En af utskottets ledamöter, herr Lindhagen, har också reserverat sig mot den uppfattningen, att det icke skulle vara lämpligt och välbetänkt att i fråga om det proportionella valsättets genomförande göra början med valen å det kommunala området. Och jag instämmer fullkomligt i hans argumentering för en utredning af frågan. Däremot kan jag icke gilla hans uppfattning, att ett bifall till motionärernas förslag skulle medföra ett undanskjutande af frågan om en ytterligare begränsning i afseende å den kommunala rösträtten. Den ena frågan kan mycket väl lösas oberoende af den andra. Äfven om en sådan skrivelse, som vi föreslagit, blir aflåten, så vore ju Riksdagen ändå allt fortfarande oförhindrad att åter upptaga den gamla frågan om en inskränkning i det kommunala förmögenhetsväldet. Och om skrivelsen medförde det åsyftade resultatet, det vill säga att det proportionella valsättet komme att tillämpas vid kommunala val eller vid en del sådana val — vid flera eller färre — så blir det enligt min mening därigenom lättare att öfvervinna motståndet mot förverkligandet af det mål, som den ärade reservanten med all rätt betecknar såsom »det viktigaste önskemålet för en kommunal rösträttsreform». Jag delar nämligen i detta afseende den åsikt, som herr Branting uttalade i en af honom vid 1899 års riksdag afgifven motion. Hvad han därom säger, är så väl och sant sagdt, och då det icke heller är långt, anhåller jag att få upprepa detsamma: »Jag har svårt att tänka mig annat än att de, som af lojal omtanke för en sakkunnig och framsynt skötsel af våra städers kommunala angelägenheter hysa betänkligheter mot att eventuellt helt utlämna dessa åt de hittills i kommunalförvaltningen orepresenterade mindre skattdragande, måste finna udden väsentligen bruten af sina invändningar mot den lika rösträtten, om själfva valmetoden så förbättras, att äfven de nu ledande elementen alltid bli vederbörligt representerade.» Så långt herr Branting. Och om man tror, att sundt förnuft har någon talan äfven bland de konservativa lagstiftarne, måste man, synes det mig, godkänna denna tankegång. Och det är icke minst ur denna synpunkt, icke minst för att lättare få till stånd en effektivare inskränkning i den graderade kommunala röstskalan, som jag för min del intresserar mig för införande af det proportionella valsättet vid de kommunala valen.

Angående
införande af
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.

(Forts.)

Det var endast detta, herr talman, jag ville säga, och jag skall, som sagdt, icke tillåta mig att framställa något yrkande.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Vi torde litet hvar inse, att det varit svårt, för att icke säga hart när omöjligt, att här kunna åstadkomma en motivering, som tillfredsställde alla utskottets ledamöter. Ty meningarna i denna fråga hafva varit så pass skiftande, att, om man skulle gifva det rätta uttrycket åt desamma, jag nästan tror, att vi alla skulle hafva skrifvit under, att vi reserverade oss mot vissa delar af motiveringen.

Emellertid vill jag säga något beträffande min ställning till denna fråga. Jag har nu ganska stora sympatier för det proportionella valsättet. Tillförene har jag också varit med om att yrka på utredning rörande detta valsätt beträffande de kommunala valen. Nu har emellertid en utredning kommit till stånd rörande det proportionella valsättet till de politiska valen. Och med denna utredning såsom utgångspunkt har det synts mig hart när omöjligt att förorda det proportionella valsättet med afseende å de kommunala valen. Vi skola likväl tänka oss, att det på detta område icke är så lätt att åstadkomma några konstanta partier, och vid så många val, som äga rum inom kommunalrepresentationen, såsom kommunalnämnd, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, landstingsmän, taxeringsmän o. s. v., skulle det blifva svårt att åstadkomma, att sådana partier bildades för hvarje särskildt val och vallistor upprättades. Vidare skulle vid sammanräkningen mycket stora svårigheter uppstå i följd af den graderade skalan. Man kan ju tänka sig, att, om det gäller att välja t. ex. 25 stadsfullmäktige, en del af valmännen åstunda att kumulera sina röster. En kan således rösta blott på 23 kandidater, en annan på 14 och en tredje på 12 o. s. v. Tänka vi nu också, att röstskalan är olika, så att exempelvis den ene har 47 röster, den andre 17, den tredje 5 o. s. v., så får man vid sammanräkningen af rösterna att räkna med sådana tal som $\frac{47}{23}$, $\frac{17}{14}$, $\frac{12}{5}$ o. s. v. i all oändlighet. Jag tror verkligen, att detta skulle innebära svårigheter, som äro hart när oöfvervinneliga. Och det är på den grund, att jag anser det proportionella valsättet vara praktiskt utförbart, såframt man icke kommer med ett alldeles nytt system, som jag har anslutit mig till utskottets hemställan.

Jag ber alltså att få yrka bifall till densamma.

Herr Lindhagen: Herr talman! Utskottets vice ordförande framhöll nyss, att det varit ganska svårt för utskottet att ena sig om motiveringen. Detta märkte emellertid icke jag vid justeringen, ty då den ägde rum, framkom icke någon egentlig nymärkning mot motiveringen i det hela, annat än från de två reservanternas sida.

Emellertid har jag ansett mig böra reservera mig mot utskottets motivering i mer än ett afseende, men särskildt dock med hänsyn till innehållet i den sista punkten eller samma del, som herr Ollas Ericsson gjorde anmärkning mot. Jag tycker nämligen, från min synpunkt, att det icke är riktigt eller välbetänt att göra ett allmänt uttalande, att i fråga om det proportionella valsättets genomförande man icke borde göra början med valen å det kommunala området. Man kan

ju möjligen säga, att det är likgiltigt på hvilket område man börjar. Men under alla omständigheter kan man knappast säga, att man i detta fall icke bör börja med valen å det kommunala området, detta så mycket mindre som jag tror, att åtskilligt talar för en motsatt uppfattning. Jag skulle för detta kunna åberopa mina skäl, som jag anser fullt riktiga. Men då det framhållits här, att det är så omöjligt att kunna ena sig om något, så skall jag icke yrka bifall till reservationen. Under hvarje förhållande anser jag mig dock böra framställa det yrkandet, som alla borde kunna ena sig om, nämligen om bifall till utskottets hemställan, men med ogillande af motiveringen.

Jag skall, herr talman, be att få framställa ett sådant yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Edsbäcken, *Ström* i Transtrand, *Branting*, *Beckman* och *Nydal*.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Då det framställts yrkande därom, att kammaren måtte bifalla utskottets kläm, men med ogillande af motiveringen, hemställer jag, huruvida det icke i stället skulle vara lämpligare, om kammaren kunde bifalla utskottets kläm, utan afseende å dess motivering.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, beslöt kammaren att bifalla utskottets hemställan med ogillande af dess motivering.

§ 18.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till *dels* Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 64, angående understöd åt äldre barnmorskor, och

n:o 65, angående åtgärder till förekommande eller lindring af olägenheterna för skärgårdsbefolkningen af sjöfarten inomskärs under vintertiden;

dels ock Riksdagens förordnande, n:o 66, för en kommitterad för tryckfrihetens vård i ledigheten efter afidne bergsbruksidkaren J. Johansson.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen, så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsord-

Angående
införande af
proportionellt
valsätt vid
kommunala
val.
(Forts.)

ningen jämte inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Riksdagens kamrar;

statsutskottets memorial:

n:o 93, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatsens femte hufvudtitel; och

n:o 94, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1905 åt en del tjänstemän och betjänte m. m.;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 11, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt folkbibliotek m. m., dels ock en med föranledande af propositionen väckt motion;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af vissa delar af värnpliktslagen;

n:o 55, i anledning af väckt motion angående lagbestämmelser i syfte att bereda innehafvare af förlagsinteckning större trygghet mot förlust i de fall, då rörelsen öfverlättes å annan person eller flyttas från ort till annan; och

n:o 56, i anledning af väckt motion angående förlagsinteckning i jordbruksinventarier;

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, angående en skrivelse till Kungl. Maj:t om inrättande af en försvarsberedning; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 25, i anledning af väckta motioner angående hindring i järnvägsfrakter för kalk och konstgjorda gödningsämnen.

§ 21.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen, som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren ville besluta, att konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6 måtte uppföras sist på föredragningslistan vid nästa sammanträde och således efter två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 22.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>R. E. L. Darin</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 17 april,
» <i>H. G. P. Öhngren</i>	» 12 » » » 15 »

herr	<i>P. Hörnstén</i>	under 12 dagar fr. o. m. den 15 april,			
»	<i>C. J. Jonsson</i> i Skog	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>A. A. W. Lund</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>O. Olsson</i> i See	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>C. P. Jansson</i> i Edsbäcken	» 11	»	»	» 15 »
»	<i>C. Olsson</i> i Viken	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>O. G. Erikson</i> i Öfre Odensvi	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>Å. H. Hammarskjöld</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>A. Olsson</i> i Tyllered	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>J. E. Ericsson</i> i Ahlberga	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>G. O. V. Lindgren</i> i Örebro	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>J. Ericsson</i> i Vallsta	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>G. Tamm</i>	» 3	»	»	» 17 »
»	<i>O. Emthén</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>P. Hellström</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>A. Thylander</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>C. F. K. Källander</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>N. Jönsson</i> i Gammalstorp	» 8	»	»	» 15 »
»	<i>N. Svensson</i> i Olseröd	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>J. E. Nordin</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>G. M. Sandin</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>C. G. Österberg</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>A. F. Janson</i> i Bråten	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>A. Olsson</i> i Mårdäng	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>K. F. G. Almqvist</i>	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>A. C. Gunnarsson</i>	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>A. Henricson</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>F. W. Thorsson</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>S. H. Kvarnzelius</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>R. Ekholm</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>S. L. Olsson</i> i Älfvalsåsen	» 10	»	»	» 17 »
»	<i>J. Ström</i> i Transtrand	» 6	»	»	» 17 »
»	<i>C. J. Berggren</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>C. J. Jakobson</i>	» 12	»	»	» 15 »
»	<i>J. Bengtsson</i> i Bjärnalt	» 8	»	»	» 17 »
»	<i>C. E. Johansson</i> i Berga	» 10	»	»	» 17 »

och

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,3 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.